

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

« Διαζύγιο και Συμβουλευτική »

Καψάλη Ειρήνη

Θεοδορίδου Σοφία

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ:

Δρ. Δρίτσας Ιωάννης

Πάτρα , 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT.....	5
Α ΜΕΡΟΣ : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....	11
1.1.1 ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΔΙΑΖΥΓΙΩΝ	11
1.2 ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ	16
1.3 ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ	19
1.4 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΑΖΕΥΞΕΩΣ.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	26
2.1 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	26
2.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ	31
2.3 ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....	39
3.1 ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΟΥΣ.....	39
3.2 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	41
3.2.1 ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....	44
3.2.2 ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΕΦΗΒΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....	48
4.1 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	48
4.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ.....	55
5.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΘ' ΟΛΗ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....	55
5.2 ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....	58
ΜΕΡΟΣ Β' ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	62
6.1 Σκοπός έρευνας.....	62
6.2 Μεθοδολογία έρευνας.....	63
6.3 Αποτελέσματα έρευνας.....	64

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73
Ελληνική βιβλιογραφία.....	73
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	74
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	76

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος αυτής της εργασίας είναι να αναλυθεί το θέμα του διαζυγίου. Η εργασία αποτελείται από δύο ενότητες, αυτήν που ασχολείται με τα νομικά ζητήματα του διαζυγίου κι που σχολιάζει τα ζητήματα που είναι σχετικά με τη ψυχολογία του παιδιού μετά το διαζύγιο των γονέων του και από το κομμάτι της έρευνας. Στο πρώτο μέρος αναφέρονται οι έννοιες του διαζυγίου, των περιουσιακών στοιχείων, της διατροφής, και της γονικής μέριμνας όπως επίσης και οι νέες διατάξεις για το συναινετικό διαζύγιο. Συγκεκριμένα αναλύονται τα είδη και οι τρόποι με τους οποίους πραγματοποιούνται οι παραπάνω έννοιες αλλά και πως συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ζωής των διαζευγμένων. Ακόμα παρατίθενται ποικίλα παραδείγματα που βοηθούν στη κατανόηση των νομικών προϋποθέσεων που ορίζουν ένα διαζύγιο.

ABSTRACT

The aim of this work is to analyze the issue of divorce. The thesis consists of two sections dealing with the legal issues of divorce and commenting on issues related to the psychology of the child after the divorce of her parents and the part of the research. In the first part there are indications of divorce, property, maintenance and parental responsibility, as well as the new provisions on consensual divorce. In particular, the types and ways in which these concepts are realized and how they contribute to the life of the divorced are analyzed. Still there are a variety of examples that help to understand the legal conditions that define a divorce. .

Α ΜΕΡΟΣ : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικογένεια ασκεί σημαντική επίδραση στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών. Η μορφή της οικογένειας, μάλιστα, (π.χ. διγονεϊκή/πυρηνική ή μονογονεϊκή) φαίνεται ότι μπορεί να διευκολύνει ή να περιορίσει τη θετική εξέλιξη των παιδιών. Τίθεται το ερώτημα εάν τα παιδιά που ζουν σε οικογένεια με τους δυο γονείς μαζί και τα παιδιά που ζουν σε οικογένεια με έναν γονέα μπορούν, εξίσου, να αναπτυχθούν σε καλά προσαρμοσμένους και υγιείς ενήλικες. Τα τελευταία 35 χρόνια έχει παρατηρηθεί σημαντική αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών η οποία φαίνεται ότι έχει προκαλέσει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον. Το ενδιαφέρον αυτό εστιάζει στην επίδραση που μπορεί να έχει η μονογονεϊκή οικογένεια στην ψυχολογική επάρκεια του παιδιού το οποίο έχει να αντιμετωπίσει αναπτυξιακές και κοινωνικές προκλήσεις. Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται λόγος για τις μονογονεϊκές οικογένειες λόγω χωρισμού ή διαζυγίου των γονέων.

Το γονεϊκό διαζύγιο δεν αφορά σε ένα στατικό γεγονός. Αποτελεί μέρος μιας διεργασίας που εκτείνεται στο χρόνο και προκαλεί πολλαπλές μεταβολές. Ξεκινά πολύ πριν τη λύση του γάμου και μπορεί να συνεχίζει να ασκεί επιρροή στην προσαρμογή των παιδιών -και των γονέων τους- ακόμη και μετά τη λύση του γάμου. Συνοδεύεται, συχνά, από συνεχείς συγκρούσεις μεταξύ των γονέων, επιδείνωση των μορφών πειθαρχίας προς τα παιδιά, μείωση του θετικού συναισθηματικού δεσμού γονέα-παιδιού, ψυχολογικά προβλήματα των γονέων, οικονομικές δυσκολίες, αίσθημα ενοχής στα παιδιά και πρόωρη ανάληψη ευθυνών και ρόλων από αυτά. Επιπλέον, παρατηρείται έντονος θυμός και ισχυρή διαμάχη μεταξύ των γονέων που

πυροδοτείται από τον ίδιο το χωρισμό και τις πολύπλοκες νομικές διαδικασίες του διαζυγίου

Ακόμη και μετά το διαζύγιο, η μονογονεϊκή πια οικογένεια δεν αποτελεί σταθερή μορφή οικογένειας αφού, συχνά, καταλήγει σε κάποια άλλη μορφή συμβίωσης όπως ο δεύτερος γάμος (Μαράτου-Αλιπράντη, 2010. Parke, 2003). Καθώς αυξάνει η πιθανότητα για διαζύγιο στον δεύτερο ή στους επόμενους γάμους, πολλά παιδιά εκτίθενται σε μια σειρά από μεταβατικές εμπειρίες και αλλαγές στις οικογενειακές σχέσεις και στους ρόλους. Φαίνεται ότι επιβαρύνονται από τους συνεχείς χωρισμούς και τις επακόλουθες μεταβάσεις στη μορφή της οικογένειας παρά από την ίδια τη μορφή της οικογένειας.

Σε διαχρονικές μελέτες διερευνήθηκε ο βαθμός στον οποίο τα προβλήματα προσαρμογής των παιδιών χωρισμένων γονέων προέρχονται από το ίδιο το διαζύγιο ή μήπως προϋπήρχαν αυτού. Ο αλκοολισμός, η χρήση ουσιών, οι αντικοινωνικές συμπεριφορές, η κατάθλιψη, τα οικονομικά προβλήματα και οι στρεσογόνες συνθήκες ζωής φαίνεται ότι προϋπήρχαν ήδη σε ενήλικες οι οποίοι χώρισαν, στο μέλλον. Πριν το διαζύγιο παρατηρήθηκε, έλλειψη δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων, αμοιβαία κλιμάκωση αρνητικού συναισθήματος, περιφρόνηση, αρνητισμός, απόσυρση και επικρίσεις για τις συμπεριφορές του/της συζύγου που κατέληγαν σε αυξημένη πιθανότητα διάλυσης του γάμου και επαναλαμβανόμενων διαζυγίων. Συγκρούσεις, αρνητισμός, ευερεθιστότητα, έλλειψη ζεστασιάς και άσκηση ελέγχου παρατηρήθηκαν στη γονεϊκή φροντίδα τόσο των μητέρων όσο και των πατέρων που χώρισαν, σε σύγκριση με εκείνους που παρέμειναν παντρεμένοι.

Τα παιδιά, επίσης, παρουσίαζαν περισσότερα προβλήματα όπως διαταραχές συμπεριφοράς, προβλήματα εσωτερίκευσης, μειωμένη κοινωνική επάρκεια και αυτοεκτίμηση καθώς και χαμηλή σχολική επίδοση πριν από το χωρισμό των γονέων τους. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '60, το 90% των παιδιών ζούσαν με τους δυο γονείς τους, στα πλαίσια μιας πυρηνικής οικογένειας. Σήμερα, στις Ηνωμένες Πολιτείες, το 50% των γάμων τείνουν να καταλήγουν σε διαζύγιο.

Η Ελλάδα αν και παρουσιάζει μικρότερη αναλογία γάμων-διαζυγίων σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, παρουσιάζει, επίσης, αυξητική τάση στον ετήσιο αριθμό διαζυγίων. Μέχρι το 1984 φαίνεται ότι το ποσοστό των γάμων που κατέληξαν σε διαζύγιο κυμαινόταν στο 8%, ενώ μέχρι το 1992 κυμαινόταν ανάμεσα στο 8%-10%. Το 1995 το αντίστοιχο ποσοστό φτάνει στο 17% και το 2006 στο 23%. Τα χαμηλότερα ποσοστά διαζυγίων στην Ελλάδα -και στην Ιταλία- σε σύγκριση με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φαίνεται να οφείλονται κυρίως στην αδύναμη θέση των γυναικών, λόγω των χαμηλότερων ποσοστών γυναικείας απασχόλησης, σε συνδυασμό με τους πολύπλευρους ρόλους που αυτές αναλαμβάνουν.

1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Ο όρος διαζύγιο ορίζεται από τη λύση της έγγαμης σχέσης με δικαστική απόφαση. Με βάση την κοινωνικο-ψυχολογική θεώρηση, το διαζύγιο αποτελεί την παύση της έγγαμης συμβίωσης συζύγων και παιδιών, τον τερματισμό μιας πορείας ταραγμένων συζυγικών σχέσεων, το τέλος μιας κρίσης που βρίσκεται μέσα στην οικογένεια. Αυτό αποτελεί την ουσία του διαζυγίου, το βασικό συστατικό που διαφοροποιεί την οικογένεια που δημιουργείται μετά από διαζύγιο, από τις άλλες μονογονεϊκές οικογένειες, όπως την οικογένεια μετά από θάνατο, την οικογένεια της άγαμης μητέρας. (http://www.psixologikosfaros.gr/article_det.asp?artid=65)

1.1.1 ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΔΙΑΖΥΓΙΩΝ

Το διαζύγιο αποτελείται από δύο τύπους και είναι οι εξής :

- α) το κατά αντιδικία διαζύγιο, και
- β) το συναινετικό διαζύγιο.

Στον πρώτο τύπο διαζυγίου περιλαμβάνεται η σύγκρουση ανάμεσα στους δύο συντρόφους και για αυτό το λόγο καταφεύγουν στον τερματισμό του γάμου τους, ενώ στο δεύτερο και οι δύο σύντροφοι είναι σύμφωνοι για το χωρισμό τους.

Στο πρώτο τύπο διαζυγίου, ο γάμος μπορεί να λυθεί με ενέργειες που μπορούν να εκκινήσουν μονομερώς από τον κάθε σύζυγο χωριστά. Η διαδικασία αυτή αποτελεί το διαζύγιο με αντιδικία.

Σε περίπτωση διαζυγίου κατ' αντιδικία, ο γάμος λύνεται α) είτε λόγω ισχυρών γεγονότων του γάμου (διαζύγιο λόγω ισχυρού κλονισμού του γάμου) β) είτε λόγω διαστάσεως υπέρ τη διετία (διαζύγιο λόγω διετούς διάστασης).

Πιο συγκεκριμένα:

α. Καθένας από τους συζύγους μπορεί να ζητήσει το διαζύγιο με αντιδικία, όταν οι μεταξύ τους σχέσεις έχουν κλονισθεί τόσο ισχυρά, από λόγο που αφορά το πρόσωπο του εναγόμενου ή και των δύο συζύγων, ώστε βάσιμα η εξακολούθηση της εγγάμου συμβίωσης να είναι αφόρητη για τον ενάγοντα. Κλονισμός του γάμου επέρχεται, όταν εκλείπει η ψυχική διάθεση του ενός ή και των δύο συζύγων για τη συνέχιση της εγγάμου συμβιώσεως.

Προς διευκόλυνση μάλιστα της απόδειξης του ισχυρού κλονισμού του γάμου, ο νόμος καθιερώνει μία σειρά από περιπτώσεις, οι οποίες συνιστούν μαχητά τεκμήρια ισχυρού κλονισμού, δηλαδή η επίκληση και η απόδειξή τους αρκεί για τη λύση του γάμου, χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί περαιτέρω και η τυχόν υπαιτιότητα του ενός ή του άλλου συζύγου και περιλαμβάνουν περιοριστικά τις κάτωθι περιπτώσεις: τη διγαμία, τη μοιχεία, την εγκατάλειψη συζυγικής στέγης, την επιβουλή της ζωής και την άσκηση ενδοοικογενειακής βίας.

β. Εφόσον οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση συνεχώς για δύο τουλάχιστον χρόνια, ο κλονισμός τεκμαίρεται αμάχητα και το διαζύγιο με αντιδικία μπορεί να ζητηθεί, ανεξαρτήτως από το ποιος είναι υπαίτιος για τον χωρισμό. Δηλαδή ακόμη και εάν ο κλονισμός οφείλεται σε γεγονός που αφορά αποκλειστικά το πρόσωπο του ενάγοντα, στην περίπτωση συμπλήρωσης διετούς διάστασης, και αυτός δικαιούται να ζητήσει τη λύση του γάμου με διαζύγιο. Η συμπλήρωση του χρόνου διάστασης υπολογίζεται κατά τον χρόνο συζήτησης της αγωγής και δεν εμποδίζεται από μικρές διακοπές που πραγματοποιήθηκαν ως προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων μεταξύ των συζύγων.

Η διάσταση αποτελεί μία αόριστη νομική έννοια, η οποία εξειδικεύεται με βάση τις συνθήκες του κάθε συγκεκριμένου ζευγαριού. Τυπικά, διάσταση υπάρχει όταν οι σύζυγοι απομακρύνονται φυσικώς (σωματικώς/εξωτερικώς) και ψυχικώς (βουλητικώς) μεταξύ τους με την κοινή βούληση να μην έχουν πλέον κοινωνία βίου, δηλαδή όταν δεν υπάρχει πλέον συγκατοίκηση ούτε κοινή θέληση για διατήρηση του γάμου. Ωστόσο στην πράξη είναι δυνατό να χωρίσει διετής διάστασης και ενόσω συνεχίζει η συγκατοίκηση ή και το αντίστροφο, να μην πληρούνται οι προϋποθέσεις της, ενώ έχει διακοπεί η συνοίκηση.

Από την άλλη, το συναινετικό διαζύγιο είναι ο τρόπος λύσης του γάμου που κατ' αρχήν κάθε δικηγόρος πρέπει να συστήνει στα ενδιαφερόμενα μέρη, εφόσον τα τελευταία είναι αποφασισμένα να προχωρήσουν αμφότερα σε λύση του γάμου τους, διότι μόνο μέσω αυτής της διαδικασίας είναι δυνατό να επιτευχθεί μία λύση, η οποία μπορεί να εξυπηρετεί πραγματικά το συμφέρον των ανηλίκων τέκνων και να ικανοποιεί αμφότερους τους συζύγους χωρίς σημαντικές υποχωρήσεις. Ωστόσο η διαδικασία αυτή απαιτεί ώριμη σκέψη από πλευράς των συζύγων και προς αυτήν την κατεύθυνση οφείλει κατ' αρχήν να οδηγήσει τους συζύγους ο δικηγόρος. Χαρακτηριστικό της διαδικασίας αυτής είναι ότι ο δικηγόρος με μία δικαστηριακή διαδικασία επιτυγχάνει τη ρύθμιση όλων των οικογενειακών θεμάτων, ακόμη και του ίδιου του γάμου.

Όταν οι σύζυγοι συμφωνούν για το διαζύγιο, μπορούν να το ζητήσουν με κοινή αίτησή τους που δικάζεται κατά τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας και ονομάζεται συναινετικό διαζύγιο. Το συναινετικό διαζύγιο αποτελεί έναν ιδιαίτερο τρόπο διάζευξης, που χαρακτηρίζεται από έντονη τυπικότητα, ακριβώς επειδή ο έλεγχος των πραγματικών περιστατικών και των κινήτρων των συζύγων εκφεύγει από τον έλεγχο του δικαστή. Με τις νέες μάλιστα νομοθετικές ρυθμίσεις η όλη

διαδικασία για έκδοση συναινετικού διαζυγίου είναι ταχύτερη και πιο οικονομική, δεδομένου ότι έχει επέλθει ουσιώδης απλούστευσή της.

Ο νέος νόμος «περί δίκαιης δίκης και εύλογης διάρκειας αυτής» (υπ' αριθμό 4055/2012), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 2^η Απριλίου 2012, έχει απλουστεύσει αρκετά τη διαδικασία έκδοσης του συναινετικού διαζυγίου, επιταχύνοντας τον χρόνο έκδοσής του, αφού κατήργησε τη διαδικασία των δύο συζητήσεων που ίσχυε μέχρι τούδε, καθιερώνοντας πλέον τη μία και μοναδική συζήτηση της αίτησης συναινετικού διαζυγίου στο ακροατήριο.

Δηλαδή πλέον κατατίθεται αίτηση στο κατά τόπο αρμόδιο Μονομελές Πρωτοδικείο επί της οποίας ορίζεται πλέον μόνο μία δικάσιμος και εν συνεχεία εκδίδεται εντός περίπου δύο μηνών μόνο μία δικαστική απόφαση. Η τελευταία μάλιστα με τον νέο νόμο αποκτά ισχύ εκτελεστού τίτλου, γεγονός που σημαίνει ότι έχει ισχύ δικαστικής απόφασης. Τέλος, με τον νέο νόμο η λύση του γάμου με συναινετικό διαζύγιο προϋποθέτει ελάχιστη διάρκεια ισχύος του γάμου ενός εξαμήνου και όχι ενός έτους που ίσχυε μέχρι τούδε.

Προϋποθέσεις για τη συναινετική λύση ενός γάμου είναι μεταξύ των άλλων η ύπαρξη έγγραφης συμφωνίας διάζευξης των συζύγων, η ύπαρξη κοινής αίτησης περί λύσεως του γάμου τους, η τήρηση ορισμένης διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου (η δήλωση της συμφωνίας των συζύγων περί λύσεως του γάμου σε μία συνεδρίαση), η συγκεκριμένη χρονική διάρκεια του υφιστάμενου γάμου, η ύπαρξη έγγραφης συμφωνίας των συζύγων για τα τέκνα (εάν υπάρχουν) και δη για την επιμέλεια και επικοινωνία των ανηλίκων τέκνων, κ.α.

Το συναινετικό διαζύγιο είναι η βέλτιστη λύση για όσους επιθυμούν να λύσουν τον γάμο τους, δεδομένου ότι με μία διαδικασία (αυτή της έκδοσης του συναινετικού

διαζυγίου) ρυθμίζονται αυτομάτως τα εξής θέματα: η λύση του γάμου, η επιμέλεια τυχόν ανηλίκου τέκνου ή τέκνων, η επικοινωνία του έτερου γονέα που δεν έχει την επιμέλεια με το ανήλικο τέκνο και δυνητικά το ζήτημα της διατροφής του ανηλίκου τέκνου.

Ειδικότερα, για την έκδοση συναινετικού διαζυγίου σε περίπτωση ύπαρξης ανηλίκου τέκνου απαιτείται η υπογραφή από τα συμβαλλόμενα μέρη (συζύγους-γονείς) ενός ιδιωτικού συμφωνητικού, στο οποίο θα ορίζεται ρητά ποιος εκ των δύο γονέων θα έχει την επιμέλεια του ανηλίκου τέκνου και πώς θα επικοινωνεί ο άλλος γονέας (που δεν έχει την επιμέλεια του ανηλίκου τέκνου) μ' αυτό. Όρος διατροφής του ανηλίκου τέκνου δεν απαιτείται εκ του νόμου να συμπεριλαμβάνεται, ωστόσο προς αποφυγή έτερων δικαστικών αγώνων ένας τέτοιος όρος σκόπιμο είναι να προστίθεται. Σε διαφορετική περίπτωση, η δικαστηριακή διαδικασία που ακολουθείται για να ρυθμιστεί το ζήτημα της διατροφής είναι η κατάθεση αίτησης ασφαλιστικών μέτρων δια της οποίας ο ασκών την επιμέλεια του ανηλίκου τέκνου ζητά την προσωρινή επιδίκαση διατροφής για λογαριασμό του ανηλίκου τέκνου.

1.2 ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Ο γάμος μπορεί να διακοπεί με δύο τρόπους, από τους οποίους ο ένας, δηλαδή ο θάνατος δεν σχετίζεται με τις αποφάσεις των συζύγων, ενώ ο άλλος είναι σχετικός. Ο δεύτερος τρόπος είναι το διαζύγιο, που μπορεί να οριστεί ως τη λήξη του συζυγικού δεσμού με δικαστική απόφαση, που συνοδεύεται με την βούληση είτε ενός από τους συζύγους είτε και των δύο. Για τον τερματισμό του γάμου δεν αρκεί από μόνη της η βούληση των συζύγων. Στο σημείο που ο γάμος δεν είναι μια κοινή σύμβαση, που θα μπορούσε να λήξει μόνο με την καταγγελία του ενός ή τη συμφωνία και των δύο συντρόφων, όπως φαίνεται άλλωστε και από τη συνταγματική διάταξη που τον προστατεύει, η βούληση του ενός ή και των δύο συζύγων να τερματίσουν το γάμο τους πρέπει να παρακολουθείται από τη δικαστική εξουσία με βάση τους ιδιαίτερους κανόνες της κοινωνίας. Εάν διαπιστωθούν στο γάμο ακραία φαινόμενα που αναιρούν τη δυνατότητα της εκπλήρωσης της κοινωνικής τους αποστολής, η συνέχιση του γάμου δεν έχει ουσία και η λύση του είναι νόμιμη από την έννομη τάξη.

Σύμφωνα με την ιστορία, ο θεσμός του διαζυγίου είναι άρρητα συνδεδεμένος με την εμφάνιση της μονογαμίας, στο πλαίσιο της οποίας είναι αναγκαία η διακοπή ενός αποτυχημένου πρώτου γάμου, προκειμένου να αναδιαμορφωθεί ένας επιτυχημένος δεύτερος γάμος. Γενικότερα, η εξέλιξη του διαζυγίου είναι κατά κανόνα συνδεδεμένη με την εξέλιξη του γάμου, εννοώντας ότι οι απόψεις για το αν, το γιατί, το πότε και το πώς είναι απαραίτητο το διαζύγιο είναι συνάρτηση των αντιλήψεων για τη νομική φύση και την κοινωνική αποστολή του γάμου. Πιο συγκεκριμένα, για το αν θα είναι απαραίτητη ή όχι η λήξη του γάμου έχει άμεση σχέση με το θέμα της νομικής του φύσης, και δεν είναι τυχαίο πως η θεωρία ότι ο γάμος είναι «θεσμός», που διαπερνά τη βούληση των συζύγων που τον αποτέλεσαν, έχει δημιουργηθεί για

να στηρίξει τη συντηρητική άποψη για το αδιάλυτο του γάμου. Η άποψη αυτή, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή διότι ο γάμος μπορεί να θεωρηθεί από την μία πλευρά ως μια ιδιόρρυθμη συμβατική σχέση, αλλά από την άλλη έχει κατά κύριο λόγο ιδιωτικό χαρακτήρα (Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, 2009).

Ο τρόπος λήξης του γάμου επηρεάζεται από τις αντιλήψεις για τη νομική του φύση και την κοινωνική του λειτουργία. «Το αν ο γάμος, σε μια ορισμένη έννομη τάξη, λύνεται μόνο με τη συζυγική πρωτοβουλία ή αν χρειάζεται και μια διοικητική πράξη ή μια δικαστική απόφαση, προδίδει οπωσδήποτε κάποια προτίμηση είτε προς την άποψη ότι ο γάμος είναι μια απλή ιδιωτική σύμβαση, που μπορεί να λύνεται με μόνη την κοινή συναίνεση των συζύγων ή με τη μονομερή δήλωση του ενός από αυτούς, είτε προς την αντίληψη πως ένα λόγο στην υπόθεση του γάμου και της λύσης του έχει πάντως και η Πολιτεία, αφού ναι μεν η οικονομία των αναπτυγμένων τουλάχιστο χωρών δεν στηρίζεται πια σήμερα στην ομάδα της οικογένειας, εξακολουθεί όμως να στηρίζεται σ' αυτήν η κοινωνική τους συνοχή» (Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, 2009, σελ. 326).

Κατά το δίκαιο που θεσπίστηκε το 1946, κάθε σύζυγος είχε δικαίωμα να ζητήσει διαζύγιο, σε περίπτωση που συνέτρεχε ένας λόγος εις βάρος του άλλου συζύγου από τους πέντε υπαίτιους (μοιχεία, διγαμία, επιβουλή της ζωής, κακόβουλη εγκατάλειψη επί μία διετία και ισχυρός κλονισμός) ή τους τέσσερις ανυπαίτιους (φρενοβλάβεια, λέπρα, αφάνεια, και ανικανότητα για συνουσία) που προέβλεπαν οι σχετικές διατάξεις. Με βάση, όμως, ότι τα διαζύγια που βασίζονται σε ανυπαίτιους λόγους τερματισμού του γάμου ήταν ελάχιστα, στη διάρκεια των περίπου 40 χρόνων που ίσχυσε το παραπάνω δίκαιο οι περισσότεροι γάμοι έληγαν από το δικαστήριο μόνον

όταν ο ένας σύζυγος ή και οι δύο είχαν καταπέσει σε σοβαρά υπαίτια παραπτώματα. Με αυτόν τον τρόπο, στην ουσία το διαζύγιο ήταν μια μάχη ανάμεσα στις δύο πλευρές και είχε τη μορφή κύρωσης κατά του συζύγου που είχε κάνει παραπτώματα και είχε διαλύσει την έγγαμη σχέση με τη συμπεριφορά του. Στη σύγκρουση αυτή χρησιμοποιούσαν οι σύζυγοι κάθε είδους όπλα για να προσπαθήσουν να αναδείξουν την υπαιτιότητα του άλλου συζύγου. Πολλές φορές, η σύγκρουση κατέληγε στην παραδοχή από το δικαστήριο ότι και οι δύο σύντροφοι είχαν το ίδιο μερίδιο ευθύνης στον κλονισμό της σχέσης. Αν ο ένας από τους δύο δεν ήταν σε θέση να αποδείξει ότι ο άλλος ήταν υπαίτιος για τον κλονισμό, δε μπορούσαν να προχωρήσουν στη λύση του γάμου.

Το 1983 το δίκαιο του διαζυγίου αναδιαμορφώθηκε, σχεδόν ριζικά. Θεσπίστηκαν νέες διατάξεις, που δημιούργησαν μια «αποδραματοποίηση» και μια πιο σύγχρονη αντιμετώπιση του διαζυγίου, το οποίο από διαζύγιο-κύρωση αναδιατάχθηκε σε διαζύγιο-θεραπεία ενός αποτυχημένου γάμου. Ο νόμος αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα σημαντικότερο βήμα προσαρμογής της νομοθεσίας μας προς τις σύγχρονες κοινωνικές δομές και συνθήκες. Σήμερα, οι σύζυγοι που φτάνουν στο σημείο του χωρισμού και επιδιώκουν την οριστική λύση της έγγαμης σχέσης έχουν δύο εναλλακτικούς τρόπους να το επιτύχουν. Ο ένας είναι να επικαλεστούν κλονισμό της σχέσης τους από λόγους (γεγονότα ή καταστάσεις) που συνδέονται με το πρόσωπο του άλλου συζύγου ή και των δύο, ο άλλος είναι να διαζευχθούν με κοινή συναίνεση (Σκορίνη-Παπαρρηγοπούλου,2001).

1.3 ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Ø Η ΑΦΑΝΕΙΑ

Η κήρυξη σε αφάνεια ενός εκ των συζύγων θα έπρεπε κατά βάση να λήγει το γάμο, αφού η δικαστική απόφαση περί αφάνειας διαμορφώνει αμάχητο τεκμήριο θανάτου. Σύμφωνα με το άρθρο 40 του Αστικού Κώδικα, εάν ο θάνατος ενός προσώπου είναι πολύ πιθανός επειδή αυτός εξαφανίστηκε ενώ η ζωή του βρισκόταν σε κίνδυνο ή επειδή λείπει πολύ καιρό χωρίς νέα, το δικαστήριο κηρύσσει το άτομο ως άφαντο μετά από αίτηση οποιουδήποτε εξαρτά δικαιώματα από τον θάνατό του. Ο σύζυγος του εξαφανισθέντος μπορεί να ζητήσει αγωγή διαζυγίου. Όταν το δικαστήριο κηρύξει σε αφάνεια τον σύζυγο, ο άλλος σύζυγος μπορεί να ζητήσει την έκδοση διαζυγίου.

Σε περίπτωση που η αφάνεια δεν έχει κηρυχθεί με δικαστική απόφαση, ο σύζυγος μπορεί να θεμελιώσει την αγωγή διαζυγίου του σε ισχυρό κλονισμό λόγω της απουσία του συζύγου για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ωστόσο, ειδικά ο γάμος δε τερματίζεται με την απόφαση αυτή` απλώς η κήρυξη σε αφάνεια διατελεί λόγο διαζυγίου. Η δίκη του διαζυγίου για αφάνεια έχει καθαρά τυπικό χαρακτήρα (Παπαχρίστου, 2005).

Ø Ισχυρός κλονισμός

« Σύμφωνα με το άρθρο 1439 §1 και 2 Αστικού Κώδικα καθιερώνεται ως λόγος διαζυγίου ο ισχυρός κλονισμός της έγγαμης σχέσης για λόγο που δεν αφορά αποκλειστικά τον ενάγοντα. Το πραγματικό, επομένως, του κανόνα περιλαμβάνει δυο στοιχεία: Τον ισχυρό κλονισμό του γάμου και ένα λόγο του κλονισμού που δεν αφορά αποκλειστικά τον ενάγοντα.» (Παπαχρίστου, 2005, σελ.156)

Κατά τη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης, η ψυχική αρμονία των συζύγων μπορεί να διαταραχθεί λόγω σημαντικών γεγονότων ή καταστάσεων που είναι συνδεδεμένα με την μεταξύ τους σχέση, με συνέπεια να μην θέλουν να συνεχίσουν τον έγγαμο βίο και να οδηγηθούν σε διαζύγιο. Ο νόμος δεν αρκείται σε κάθε μεταστροφή των αισθημάτων του συζύγου απέναντι στο γάμο. Πρέπει, ο κλονισμός αυτός να είναι ισχυρός, η μεταστροφή των αισθημάτων να είναι σοβαρή, με σκοπό η συνέχιση της έγγαμης συμβίωσης να μην είναι εφικτή για τον ενάγοντα

Τόσο ο κλονισμός, όσο και η ένταση του έχουν αποκλειστική σχέση με τον ενάγοντα. Κατά συνέπεια, τα κριτήρια, με βάση τα οποία πρέπει να διαπιστωθεί αν το συγκεκριμένο γεγονός δημιούργησε ισχυρό κλονισμό, ώστε η συνέχιση της έγγαμης ζωής να καθίσταται δύσκολη για τον ενάγοντα δεν μπορεί παρά να συνδέονται με τον συγκεκριμένο σύζυγο και το πλαίσιο ζωής που έχει δημιουργηθεί με τον άλλο σύζυγο. Γι' αυτό το λόγο, για την διαμόρφωση της τελικής κρίσης περί δυσκολίας της έγγαμης σχέσης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο υποκειμενικά όσο και αντικειμενικά κριτήρια. Η κρίση για τον αν υπάρχει ή όχι «ισχυρός κλονισμός» σε βαθμό που η έγγαμη συμβίωση να καθίσταται ανυπόφορη για τον ενάγοντα, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από αντικειμενικότητα. Αντικειμενική κρίση σημαίνει λογική κρίση, που δεν θα πρέπει να συνδέεται με κάποια αφηρημένη σύλληψη του «μέσου συζύγου». Επομένως, για να διαπιστωθεί ο ισχυρός κλονισμός θα πρέπει να ληφθούν υπόψη όλα τα στοιχεία της συγκεκριμένης έγγαμης σχέσης και με βάση αυτά τα συγκεκριμένα στοιχεία, που αποτελούν το πλαίσιο ζωής του ζευγαριού, θα εκτιμηθεί εάν εξαντλήθηκαν τα όρια αντοχής του ενάγοντος.

Σύμφωνα με την άποψη που κυριαρχεί, η έννοια του ισχυρού κλονισμού που βάσιμα καθιστά την συνέχιση της έγγαμης σχέσης ανυπόφορη για τον ενάγοντα είναι ακαθόριστη νομική έννοια. Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 1439 §1 , όταν ο κλονισμός βασίζεται σε κάποια αιτία, η οποία αφορά το πρόσωπο του ενάγοντος συζύγου, δεν του προσφέρει το δικαίωμα να αιτηθεί δικαστικώς το διαζύγιο, δεδομένου ότι ο κλονισμός δημιουργήθηκε αποκλειστικά από τον ίδιο, είτε λόγω υπαιτιότητάς του είτε όχι (Παπαχρίστου, 2005).

Ø Διετής διάσταση

Σύμφωνα με την διάταξη της § 3, αναγνωρίζεται το δικαίωμα διαζυγίου όταν οι σύζυγοι «βρίσκονται σε διάσταση συνεχώς από δύο τουλάχιστον χρόνια», καθώς τεκμαίρεται αμάχητα ο κλονισμός. Το δικαστήριο, διαπιστώνοντας την τώσης χρονικής διάρκειας διάσταση, δεν είναι υποχρεωμένο να ερευνήσει ποιος από τους συζύγους είναι υπαίτιος στην επέλευση της διάστασης, αφού η αιτία μπορεί να ζητηθεί και αποκλειστικά και στο πρόσωπο του ενάγοντος. Συνακόλουθα το δικαστήριο δεν υποχρεούται να απαντήσει σε αίτημα για την κήρυξη του υπαίτιου της διάστασης του ενάγοντος, ούτε από τη διάταξη του άρθρου 1444 § 1 Αστικού Κώδικα που δίνει στον εναγόμενο διατροφή, ένσταση για μείωση του ποσού της διατροφής, αν ο δικαιούχος αυτής είναι υπαίτιος του διαζυγίου, που θα ερευνηθεί στη δίκη διατροφής και όχι στη δίκη διαζυγίου, για να αποτελέσει πρόκριμα υπέρ του αναίτιου της διάστασης της έγγαμης σχέσης και δικαιούχου διατροφής – εναγόμενου στη δίκη διαζυγίου συζύγου.

Επιβεβαίωση αυτού αποτελεί και το γεγονός της μη πρόβλεψης παρόμοιου δικαιώματος, που θέσπιζε το άρθρο 3 του ν 868/79, με το οποίο ο εναγόμενος, με αίτηση και χωρίς ανταγωγή, μπορούσε να ζητήσει να κηρυχτεί υπαίτιος του διαζυγίου ο ενάγων. Επομένως η άσκηση ανταγωγής με αίτημα την αναγνώριση της υπαιτιότητας του ενάγοντος, για το διαζύγιο, πρέπει να απορρίπτεται για έλλειψη εννόμου συμφέροντος και μόνο αν συνδέεται με αναγνώριση δικαιώματος διατροφής ή αίτημα επιδίκασης αυτής, έχει έννομη επιρροή, και μπορεί αναγνωριστεί η έλλειψη υπαιτιότητας του εναγόμενου. Δεν έχει συνεπώς πλέον έρεισμα το αίτημα να αναγραφεί στην απόφαση ο υπαίτιος του διαζυγίου που απαγγέλλεται με την εφαρμογή της άνω διάταξης όπως και των άλλων της Αστικού Κώδικα 1439 (Βαθρακοκοίλη, 2004).

1.4 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΑΖΕΥΞΕΩΣ

Στο συναινετικό διαζύγιο και οι δύο σύζυγοι έχουν το ίδιο δικαίωμα να επιζητήσουν από το δικαστήριο να ερευνήσει τη βούλησή τους να διαλύσουν το γάμο με διαζύγιο και, εφόσον πληρούν τις νόμιμες προϋποθέσεις, να διεξάγει το διαζύγιο. Στο διαζύγιο με αντιδικία η ύπαρξη λόγου διαζυγίου επιφέρει το δικαίωμα προς διάζευξη. Μπορούμε να διαπιστώσουμε, ότι και τα δύο είδη διαζυγίου, τόσο το συναινετικό, όσο και το κατ' αντιδικία διαζύγιο, μπορούν να επιφέρουν δικαίωμα προς διάζευξη (Παπαχρίστου, 2005). Το δικαίωμα της διαζεύξεως χωρίζονται σε τρία επίπεδα :

▼ ΑΥΣΤΗΡΩΣ ΠΡΟΣΩΠΟΠΑΓΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Το δικαίωμα προς διάζευξη δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί από, αλλά ούτε και από τους κληρονόμους του δικαιούχου συζύγου. Έτσι κι αλλιώς, σε περίπτωση θανάτου ο γάμος διαλύεται. Σε κάποιες περιπτώσεις, ένας από τους συζύγους μπορεί να βρίσκεται υπό πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση και παρά την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί, σε βάρος της προσωπικότητας του να μην μπορεί να καταθέσει αίτημα διαζυγίου, ούτε να μπορεί να συμφωνήσει σε συναινετικό διαζύγιο και με αυτό τον τρόπο να παρευρίσκεται στο γάμο. Είναι απαραίτητο να γίνει αποδεκτό ότι στη περίπτωση αυτή και παρά τον αυστηρώς προσωποπαγή χαρακτήρα του δικαιώματος για διάζευξη, το δικαίωμα αυτό μπορεί να εφαρμοστεί από τον δικαστικό συμπαραστάτη, έπειτα από άδεια του εποπτικού συμβουλίου. Προς αποφυγή του προβλήματος αυτού, θα ήταν πιο πρέπον το δικαστήριο να αναιρεί το διαζύγιο από τις πράξεις τις οποίες υπάρχει ανικανότητα του συμπαραστατούμενου.

▼ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΖΕΥΞΗ

Το δικαίωμα προς διάζευξη συμπεριλαμβάνεται στο άρθρο 281 του Αστικού Κώδικα, οπότε, δεν πρέπει να εφαρμόζεται αντίθετα προς την καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και τον κοινωνικό του σκοπό. Η καταχρηστική άσκηση προς διάζευξη παρουσιάζεται κυρίως στο κατ' αντιδικία διαζύγιο, αλλά και στο συναινετικό διαζύγιο μπορεί να διαφανεί. Στην περίπτωση του συναινετικού διαζυγίου, που κατά τη νομολογία η καταχρηστική άσκηση δεν ασκείται αυτεπαγγέλτως υπόψη από το δικαστήριο, αλλά έπειτα από ένσταση, η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος προς διάζευξη, είναι δυνατόν να συμβεί μόνο ύστερα από έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης.

Καταχρηστική άσκηση μπορεί να υπάρξει όταν οι συνέπειες από την ακύρωση του γάμου με διαζύγιο είναι άσχημες για τον εναγόμενο σύζυγο ακόμα και για τα ανήλικα τέκνα. Το πρόβλημα προκύπτει από την προγενέστερη συμπεριφορά του ενάγοντος. Η προγενέστερη συμπεριφορά του ενάγοντος είναι δυνατόν να ληφθεί υπόψη, προκειμένου να ασκηθεί, ως καταχρηστική, η άσκηση του δικαιώματος προς διάζευξη.

Στην περίπτωση του κλονιστικού λόγου, που αναφέρει το πρόσωπο του ενάγοντος ή και του εναγόμενου, η συνεκτίμηση της συμπεριφοράς που παρείχε ο ενάγον, προκαλεί αναπόφευκτα σε ηθικές αξιολογήσεις, συγκρίσεις παραπτωμάτων, και «τιμωρία» του ενάγοντος, μέσα από την εφαρμογή της διάταξης του Αστικού Κώδικα 281.

Οι συνέπειες από τη λύση γάμου με διαζύγιο θα ήταν χρήσιμο να λαμβάνονται με μεγάλη προσοχή, προκειμένου να παρατηρηθεί η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος προς διάζευξη. Η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος προς διάζευξη θα πρέπει να γίνεται δεκτή μόνο σε ακραίες περιπτώσεις, όταν οι συνέπειες από τη λύση του γάμου με διαζύγιο θεωρούνται εξαιρετικά δύσκολες και για τον άλλο σύζυγο ή, ενδεχομένως, και για τα ανήλικα τέκνα .(Παπαχρίστου, 2005)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα αναφερθούμε σε πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα από σύγχρονες έρευνες και επιστημονικά άρθρα που παρουσιάζουν τις συνέπειες ενός διαζυγίου στην ψυχοκοινωνική συμπεριφορά των παιδιών. Τα αποτελέσματα μιας πρόσφατης έρευνας ανέδειξαν ότι τα παιδιά των διαζευγμένων οικογενειών, σε σχέση με τα παιδιά των ακέραιων οικογενειών, εμφανίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό άγχος, κατάθλιψη, προβλήματα στην κοινωνία, προβλήματα σκέψης και προσοχής και παραβατική συμπεριφορά. Επίσης, εμφανίζουν χαμηλή κοινωνική εκφραστικότητα και συναισθηματική ευαισθησία και ασχολούνται λιγότερο για τις διαπροσωπικές δεξιότητες και σχολικές δραστηριότητες. Τέλος, στα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας βλέπουμε πως τα παιδιά διαζευγμένων οικογενειών παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά για παρουσίαση επιθετικής συμπεριφοράς.

Στα συμπεράσματα της έρευνας, επίσης, διατυπώνει το γεγονός πως τα παιδιά από ακέριες οικογένειες εμφανίζουν λιγότερα προβλήματα και έχουν άριστες διαπροσωπικές δεξιότητες από αυτά που συμβιώνουν σε μονογονεϊκές οικογένειες. Όλο αυτό χαρακτηρίζεται ως γενική παραδοχή και διαπίστωση ότι η οικογένεια είναι ο βασικός εκπρόσωπος ανατροφής των παιδιών, καθώς μέσα σε αυτή τα παιδιά είναι αποδέκτες των πρώτων ερεθισμάτων και λαμβάνουν τις αρχές και τις βάσεις που θα τους ακολουθούν στην μετέπειτα ζωή τους. Το γεγονός αυτό προκύπτει τόσο σε πρακτικό, όσο και σε θεωρητικό επίπεδο. Πολλές έρευνες επιδεικνύουν ότι κανένας θεσμός εκτός της οικογένειας δεν μπορεί να διασφαλίσει καλύτερη ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών όσον αφορά τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια της ζωής τους

(Amato & Booth 1996, σελ 358). Όμως, τα τελευταία χρόνια ο θεσμός της οικογένειας φέρει εις πέρας της υποχρεώσεις του ολοένα και πιο σπάνια λόγω της βαθιάς κρίσης που αντιμετωπίζει και αυτό διαφαίνεται όχι μόνο στις τεχνολογικά προχωρημένες χώρες της Δύσης αλλά και στην Ελλάδα ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα. Η κρίση αυτή είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων, καταστάσεων και συνθηκών, που συμπεριλαμβάνονται μέσα στην οικογένεια και επιφέρουν τη χαλάρωση ή και την πλήρη αποσάθρωσή της.

Όλο αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αλλοίωση του θεσμού του γάμου, υπό οποιαδήποτε προσέγγιση, θρησκευτική, νομική, φυσική ή ακόμα και ως απλή συμβίωση που οδηγείται σε τεκνοποιία. Όσο και αν προσπαθούν αρκετοί επιστήμονες να προβάλλουν το διαζύγιο ως μια προσπάθεια διευθέτησης της συζυγικής ή οικογενειακής δυσλειτουργίας, αυτό δεν μπορεί να είναι η τελική διευθέτηση της κρίσης, μπορεί ίσως για τους συζύγους να είναι η λιγότερο άσχημη λύση, δεν ισχύει όμως το ίδιο και για τα παιδιά, καθώς το διαζύγιο προκαλεί την αλλαγή σκηνικού, στην πορεία της όλης δυσλειτουργίας που πρέπει τα παιδιά να ζουν, χωρίς τα ίδια να ευθύνονται γι αυτό. Στην περίπτωση που υπάρχει βία μεταξύ των γονιών, το διαζύγιο σπάνια είναι πηγή ανακούφισης για τα παιδιά καθώς είναι πιθανό να οδηγήσει σε πλήρη σύγχυση την ήδη διαταραγμένη ψυχική τους υγεία.

Σύμφωνα με την κοινωνιολογική θεωρία, το διαζύγιο έχει χαρακτηριστεί ως κοινωνικό φαινόμενο που είναι συχνά συνδεδεμένο με τις κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές στην κοινωνία. Η άποψη που κυριαρχεί στις μέρες μας είναι ότι ο γάμος προβάλλει την εικόνα μιας προσυμφωνημένης συνεργασίας, διατυπώνει σε μεγάλο βαθμό τη σύγχρονη έγγαμη ζωή των ζευγαριών, ενώ παράλληλα άλλοι παράγοντες

όπως η απουσία ελεύθερου χρόνου, η ανεξαρτησία των γυναικών, η συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία, η υψηλή συχνότητα της μοιχείας και η εγκατάλειψη έχουν συμβάλλει σημαντικά στην οικογενειακή ζωή (Chandola & Coleman, 1999 σελ 323). Η μελέτη αυτή προσπάθησε να αναδείξει τη στάση της Ελληνικής κοινωνίας όσον αφορά το διαζύγιο και να επισημάνει τις πιθανές επιπτώσεις στη δομή της οικογένειας, στη σωματική και ψυχική υγεία των παιδιών, στον τρόπο που συμβάλλει τις σχολικές τους επιδόσεις, καθώς και τη συμπεριφορά τους στο μέλλοντικά ως ενήλικες.

Σχετικά με το θεωρητικό επίπεδο η έρευνα σημειώνει τις επιπτώσεις του διαζυγίου στα παιδιά σύμφωνα με τις ψυχολογικές και κοινωνικές θεωρίες. Αξίζει να αναφερθούμε σε μερικές από αυτές καθώς θα μας βοηθήσει να αντιληφθούμε το θεωρητικό υπόβαθρο με τα ερευνητικά αποτελέσματα. Οι ερευνητές ξέροντας την πολυπλοκότητα του διαζυγίου, επιχειρούν να προσδιορίσουν τα γεγονότα που ακολουθούν και να προσδιορίζουν τους διαμεσολαβητικούς παράγοντες και τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειές του στην ωρίμανση των παιδιών. Παρόλα αυτά, δεν μπορεί να προσδιοριστεί με απόλυτη βεβαιότητα ότι το διαζύγιο έχει μια ενιαία, ευρεία και μακράς διάρκειας δράση σε όλα τα παιδιά. Σύμφωνα με τον Guttman (1993, σελ. 43), η κοινωνικοοικονομική θέση, τα συστήματα υποστήριξης και οι οικογενειακές σχέσεις είναι ορισμένες από τις μεταβλητές αρνητικής επίπτωσης του διαζυγίου. Άλλοι βασίζονται στα προσωπικά χαρακτηριστικά όπως η ηλικία, το φύλο και την ιδιοσυγκρασία του παιδιού.

Από την άλλη, όλες οι έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η διάλυση του ζεύγους επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στα παιδιά, καθώς ο κόσμος τους

αποδυναμώνεται και πρέπει να ζήσουν στα νέα δεδομένα. Τα παιδιά, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας του διαζυγίου, δεν έχουν την ικανότητα να παρέμβουν ως ενεργά υποκείμενα και ταυτόχρονα οι γονείς ανησυχούν για τις επιπτώσεις του διαζυγίου τους σε αυτά. Ο γάμος είναι δυνατόν να διαλυθεί αλλά οι σχέσεις γονέων και παιδιών είναι άλυτες. Όταν το ζευγάρι δεν κατανοεί την αποδυνάμωση των συζυγικών καθηκόντων από τις υποχρεώσεις τους προς τα παιδιά, επέρχονται αρκετές δυσκολίες. Αυτή η διάσπαση είναι δύσκολη κυρίως σε ζευγάρια με υψηλά επίπεδα προστριβών και σε αυτές τις καταστάσεις χρειάζεται εξειδικευμένη βοήθεια. Τα ποσοστά του διαζυγίου έχουν αυξηθεί κατά πολύ. Ο Beck-Gernsheim (1995,) επισημαίνουν ότι « η μικρή διάρκεια του γάμου θα αποτελέσει τον κανόνα του μέλλοντος στην οικογένεια».

Οι ψυχοκοινωνικές θεωρίες σημειώνουν κυρίως τα στάδια ανάπτυξης των παιδιών και επεξηγούν πώς αυτά αναταράσσονται με την παρουσία ενός διαζυγίου. Η θεωρία του Erikson για τα αναπτυξιακά στάδια του ατόμου αναφέρει και αναλύει πώς μέσω των σταδίων δημιουργούνται οι σχέσεις των παιδιών με τους γονείς και τους τρίτους αλλά και με ποιόν τρόπο συμβάλλουν στην ψυχοκοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων σε κοινωνικό επίπεδο. Οι μελέτες της ψυχοκοινωνικής θεωρίας αναφέρουν λεπτομέρειες για τον τρόπο κατά τον οποίο η γονική φροντίδα αναπτύσσει παραγωγική ανάπτυξη για τα παιδιά. Έχει διατυπωθεί ότι η καλή σχέση του πατέρα με το παιδί, βασίζεται στην δεξιότητα του πατέρα να αναπτύξει μια υγιή γονική ταυτότητα και να διαμορφώσει μια ψυχοκοινωνική σχέση με το παιδί. Η θεωρία του Erikson «περί παραγωγικότητας», αναφέρει πως η γονική ταυτότητα και η ψυχοκοινωνική σχέση, παραθέτουν τις βάσεις για τα μέλη της επόμενης γενιάς, όπου

η συμβολή του παιδιού στη σχέση του με τον πατέρα είναι ουσιαστική, ενώ χωρίς αυτήν εμφανίζεται και αναπτύσσεται στα παιδιά αντικοινωνική συμπεριφορά.

Σύμφωνα με την θεωρία της επίδρασης του περιβάλλοντος καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα διαζύγια αφορούν ένα περιβαλλοντικό ζήτημα που οδηγείται στα παιδιά και έχει μεγάλη επίδραση στο άμεσο περιβάλλον τους και αφορά γενετικούς παράγοντες. Οι ερευνητές που επέρχονται από τον κλάδο της ψυχοκοινωνιολογίας επεξεργάζονται την οικογενειακή ομοιότητα με βάση περιβαλλοντολογικούς παράγοντες. Για παράδειγμα, οι συσχετισμοί μεταξύ γονικών συνηθειών και συμπεριφοράς των παιδιών γίνονται συχνά αποδεκτοί ως απόδειξη της γονικής περιβαλλοντολογικής δράσης στην ψυχολογική και κοινωνική διαμόρφωση του παιδιού. Το θέμα της ανάπτυξης αναλύεται πολύ από την ξένη βιβλιογραφία και ένα μεγάλο κομμάτι της οδηγείται στο συμπέρασμα ότι το διαζύγιο των γονέων διαθέτει μέτρια αλλά επαναληπτική σχέση με διάφορους δείκτες της συμπεριφοράς των παιδιών. Γενικότερα, σε σύγκριση με παιδιά από μη διαζευγμένες οικογένειες, τα παιδιά των χωρισμένων γονέων εμφανίζουν μειωμένα επίπεδα ακαδημαϊκής επίδοσης και περισσότερες καταστάσεις διαταράξεων (Amato, Loomis & Booth 1995).

2.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι μελέτες που έχουν διεξαχθεί περί διαζυγίου έχουν δείξει τις προβληματικές συμπεριφορές που εμφανίζονται μετά το διαζύγιο ή κατά τη διάρκεια. Με την προβληματική προσαρμογή των παιδιών σχετίζονται μειωμένα επίπεδα οικογενειακής θαλπωρής, στήριξης ανοχής, κατανόησης και επίβλεψης αλλά και αυξημένα επίπεδα σπασμωδικών αντιδράσεων και τιμωρίας από πρόσφατα διαζευγμένες μητέρες (Macoby, Buchanan, Mnookin & Dornbusch, 1993). Οι επαναλαμβανόμενες εντάσεις έχουν διάρκεια μεγάλο χρονικό διάστημα μετά το διαζύγιο, οι οποίες αυξάνονται μόλις το παιδί φτάσει στην εφηβεία.

Πιο συγκεκριμένα, οι ερευνητές που απασχολούνται με τη συσχέτιση της προσαρμοστικότητας των παιδιών στη ζωή μετά το διαζύγιο με την σχέση τους με το γονέα κηδεμόνα, συμπεραίνουν ότι: «μια δυσλειτουργική οικογενειακή διαδικασία οδηγεί σε αύξηση των πιθανοτήτων εμφάνισης προβλημάτων προσαρμογής στην κατάσταση των παιδιών μετά το διαζύγιο» (Hetherington, 1999). Οι τσακωμοί κατά την διάρκεια του γάμου φαίνεται να συμβάλλουν αρνητικά πάνω στα παιδιά (Buchanan και συν., 1991). Παρόλα αυτά, η παραπάνω σύνδεση δεν είναι τόσο άμεση. Η παρουσία μακροχρόνιων προβλημάτων είναι συνδεδεμένη από τη φύση και το περιεχόμενο των γονεϊκών εντάσεων.

Οι Buchanan, Macoby & Dornbusch (1991) έφθασαν στο συμπέρασμα πως οι μεγάλοι τσακωμοί δεν επιφέρουν προβλήματα προσαρμογής στα παιδιά, εκτός εάν αισθάνονται πως ένας από τους γονείς ή και οι δύο τα συμπεριλαμβάνουν σε αυτές. Εάν οι γονείς έχουν την δεξιότητα να προσαρμοστούν στο διαζύγιο ή τουλάχιστον μπορούν να ελέγξουν τις εντάσεις έχουν περισσότερες πιθανότητες να συνεργασθούν

στις γονεϊκές αποφάσεις και να επιφέρουν επαρκή φροντίδα, επιτήρηση, υποστήριξη και καθοδήγηση στα παιδιά.

Πέρα από την καλή σχέση γονέα παιδιού, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει και η συνεισφορά του ενός γονέα στην ψυχοκοινωνική διαπαιδαγώγηση του παιδιού, αφού έχει διαπιστωθεί πως βιώνουν διπολικές συμπεριφορές από τα παιδιά . Η μη προσαρμογή των γονέων στο διαζύγιο μπορεί να αλλοιώνει τη σχέση γονέα-παιδιού. Στη διαδικασία της προσαρμοστικότητας των παιδιών μετά το διαζύγιο βασικό ρόλο κατέχουν τα χαρακτηριστικά των γονιών και η γονική προσαρμοστικότητα (Kelly, 2000). Βασικοί παράγοντες που παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην προσαρμογή των παιδιών είναι η ομαλή ψυχολογία των γονιών και το ωραίο κλίμα ανάμεσα στις σχέσεις παιδιών- γονιών. Πιο συγκεκριμένα, οι γονείς που υπέστησαν συναισθηματικές διαταραχές ή διαταραχές προσωπικότητας είχαν μεγαλύτερες πιθανότητες να αποκτήσουν παιδιά με προβλήματα προσαρμογής ύστερα από το διαζύγιο. (Μπαμπάλης, 2003).

Η αποτελεσματική και λειτουργική ανατροφή δεν διασφαλίζει ότι τα παιδιά θα μεγαλώσουν και θα γίνουν ολοκληρωμένα άτομα, αλλά αυτή η πρωτοβουλία των γονέων μπορεί να παίζει ρόλο σε μια πιο θετική συμπεριφορική ανάπτυξη των παιδιών συγκριτικά με τα παιδιά που δεν έχουν αισθανθεί την αγάπη, υπευθυνότητα και συναισθηματική σταθερότητα. Τα παιδιά από ένα διαζευγμένο ζευγάρι έχουν τον ρόλο του γονέα που απουσιάζει και με αυτό τον τρόπο οι σχέσεις από ιεραρχικές διαμορφώνονται σε παράλληλες και το παιδί γίνεται άθελα του συστατικό στη λειτουργία της. Η συχνότητα των επισκέψεων του γονέα που απουσιάζει δεν προάγει την προσαρμογή των παιδιών, αντιθέτως η ουσία των επισκέψεων είναι αυτή που

διαμορφώνει το επίπεδο των προβλημάτων που δημιουργούνται στη συμπεριφορά των παιδιών.

Αξίζει να αναφερθούμε στο αποτέλεσμα της έρευνας των Grych & Fincham, (2001), που σημειώνει πως ακόμα και αν κατά τη διάρκεια του χρόνου οι πατεράδες βλέπουν όλο και λιγότερο τα παιδιά τους, τα μισά από τα παιδιά τους χαρακτηρίζουν ως μέλος της οικογένειας. Είναι φανερό πως τα παιδιά ακόμα και αν οι γονείς δεν μένουν πλέον μαζί δεν κόβουν τους οικογενειακούς δεσμούς από τους γονείς εκτός αν το διαλέξουν οι ίδιοι οι γονείς. Από αυτό το γεγονός καταλαβαίνουμε τη σοβαρότητα και το επίπεδο της συναισθηματικής φόρτισης που πρέπει να διαχειριστούν τα παιδιά χωρισμένων γονιών καθώς θεωρούν εξίσου σημαντικούς στη ζωή τους και τους δυο γονείς.

2.3 ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο Αστικός Κώδικας αναφέρει κάποιους λόγους οι οποίοι αν ισχύουν τότε ο κάθε ένας από τους δύο συζύγους έχει το δικαίωμα να ζητήσει διαζύγιο.

Με βάση το **Άρθρο 1438** μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο γάμος μπορεί να διαλυθεί με την επίτευξη ενός διαζυγίου. Το διαζύγιο αποφασίζεται με αμετάκλητη δικαστική απόφαση. Το **Άρθρο 1439** αναφέρεται στον ισχυρό κλονισμό όπου ο καθένας από τους συζύγους είναι εφικτό να επιζητήσει το διαζύγιο, όταν οι μεταξύ τους σχέσεις έχουν κλονισθεί τόσο ισχυρά, από λόγο που αφορά το πρόσωπο του εναγομένου ή και των δυο συζύγων, με σκοπό βέβαια η εξακολούθηση της έγγαμης σχέσης να είναι δύσκολη για τον ενάγοντα. Εφόσον, ο εναγόμενος δεν αποδεικνύει το αντίθετο, ο κλονισμός μπαίνει σε εφαρμογή σε καταστάσεις διγαμίας ή μοιχείας αυτού, εγκατάλειψης του ενάγοντος ή επιβουλής της ζωής του από τον εναγόμενο, καθώς και σε περίπτωση άσκησης από τον εναγόμενο ενδοοικογενειακής βίας εναντίον του ενάγοντος. Εφόσον οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση συνεχώς από δύο τουλάχιστον χρόνια, ο κλονισμός εφαρμόζεται αμάχητα και το διαζύγιο μπορεί να ζητηθεί, έστω και αν ο λόγος του κλονισμού έχει σχέση το πρόσωπο του ενάγοντος. Η συμπλήρωση του χρόνου διάστασης χρονολογείται κατά το χρόνο συζήτησης της αγωγής και δεν παρεμποδίζεται από μικρές διακοπές που συνέβησαν ως προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων μεταξύ των συζύγων.

Σύμφωνα με το **Άρθρο 1440**, παρουσιάζει την αφάνεια και ο καθένας από τους συζύγους μπορεί να ζητήσει το διαζύγιο, όταν ο άλλος έχει κηρυχθεί σε Αφάνεια. Επίσης στο **Άρθρο 1441**, όπου μιλάει για το συναινετικό διαζύγιο, οι σύζυγοι μπορούν με έγγραφη συμφωνία να λύσουν το γάμο τους, εφόσον έχει διαρκέσει τουλάχιστον έξι μήνες πριν από την κατάρτιση της. Η συμφωνία αυτή υπογράφεται

από τα συμβαλλόμενα μέρη και από τους πληρεξουσίους δικηγόρους τους ή μόνον από τους τελευταίους, εφόσον είναι εφοδιασμένοι με ειδικό πληρεξούσιο, το οποίο πρέπει να έχει δοθεί μέσα στον τελευταίο μήνα πριν από την υπογραφή του συμφωνητικού. Αν υπάρχουν ανήλικα τέκνα, για να λυθεί ο γάμος πρέπει η ανωτέρω συμφωνία να συνοδεύεται με άλλη έγγραφη συμφωνία των συζύγων που να ρυθμίζει την επιμέλεια των τέκνων και την επικοινωνία με αυτά, η οποία ισχύει ώσπου να εκδοθεί η απόφαση για το θέμα αυτό σύμφωνα με το άρθρο 1513. Η κατά τα ανωτέρω έγγραφη συμφωνία, καθώς και το έγγραφο συμφωνητικό που αφορά την επιμέλεια και την επικοινωνία των ανήλικων τέκνων ή τη διατροφή αυτών, εφόσον έχει συμφωνηθεί, υποβάλλονται μαζί με τα ειδικά πληρεξούσια, όταν απαιτείται, στο αρμόδιο μονομελές πρωτοδικείο, το οποίο με απόφαση του, που εκδίδεται κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, επικυρώνει τις συμφωνίες και κηρύσσει τη λύση του γάμου, εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις. Η απόφαση του μονομελούς πρωτοδικείου που αφορά την επιμέλεια, επικοινωνία και διατροφή των ανήλικων τέκνων αποτελεί εκτελεστό τίτλο.

“Οι διατάξεις του άρθρου 3 παράγραφος 2 εφαρμόζονται και για τις συζητηθείσες σε πρώτη συζήτηση αιτήσεις συναινετικών διαζυγίων” (σύμφωνα με το άρθρο 110 παρ. 1 του Ν. 4055/2012) Με το άρθρο 121 Εισαγ. Νόμου Αστικού Κώδικα, όπως αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο τέταρτο Ν.3089/2002,ΦΕΚ Α 327/23.12.2002, ορίζεται ότι:

“Στις περιπτώσεις των άρθρων 42, 46, 79, 105, 111, 1350 παράγραφος 2, 1352 εδ. β,1368, 1407, 1441, 1457, 1458, 1522, 1525, 1526, 1532, 1533, 1660 έως 1663, 1667

,1865, 1866, 1868, 1908, 1913, 1917 παράγραφος 2, 1919, 1920, 1956, 1965,2021, 2024, 2027, 2028, 2031 του Αστικού Κώδικα, καθώς και σε κάθε δίκη που αφορά την υιοθεσία, την επιτροπεία, τη δικαστική συμπάρσταση ή την επιμέλεια ξένων υποθέσεων, εφαρμόζεται η διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.”

Άρθρο 1442

Διατροφή

Εφόσον ο ένας από τους πρώην συζύγους δεν μπορεί να εξασφαλίσει τη διατροφή του από τα εισοδήματά του ή από την περιουσία του, δικαιούται να ζητήσει διατροφή από τον άλλον: 1. αν κατά την έκδοση του διαζυγίου ή κατά το τέλος των χρονικών περιόδων που προβλέπονται στις επόμενες περιπτώσεις βρίσκεται σε ηλικία ή σε κατάσταση υγείας που δεν επιτρέπει να αναγκαστεί να αρχίσει ή να συνεχίσει την άσκηση κατάλληλου επαγγέλματος, ώστε να εξασφαλίζει απ' αυτό τη διατροφή του, 2. αν έχει την επιμέλεια ανήλικου τέκνου και γι' αυτό το λόγο εμποδίζεται στην άσκηση κατάλληλου επαγγέλματος, 3. αν δεν βρίσκει σταθερή κατάλληλη εργασία ή χρειάζεται κάποια επαγγελματική εκπαίδευση, και στις δύο όμως περιπτώσεις για ένα διάστημα που δεν μπορεί να ξεπεράσει τα τρία χρόνια από την έκδοση του διαζυγίου, 4. σε κάθε άλλη περίπτωση, όπου η επιδίκαση διατροφής κατά την έκδοση του διαζυγίου επιβάλλεται από λόγους επιείκειας.

Άρθρο 1443

Οι διατάξεις των άρθρων 1487, 1493, 1494 και 1498 εφαρμόζονται αναλόγως και για το δικαίωμα διατροφής μετά το διαζύγιο. Η διατροφή προκαταβάλλεται σε χρήμα κάθε μήνα. Η διατροφή μπορεί να καταβληθεί εφάπαξ, αν οι πρώην σύζυγοι συμφωνούν σ' αυτό εγγράφως, ή με απόφαση του δικαστηρίου, αν συντρέχουν ιδιαίτεροι λόγοι.

Άρθρο 1444

Η διατροφή μπορεί να αποκλειστεί ή να περιοριστεί, αν αυτό επιβάλλεται από σπουδαίους λόγους, ιδίως αν ο Γάμος είχε μικρή χρονική διάρκεια ή αν ο δικαιούχος είναι υπαίτιος του διαζυγίου του ή προκάλεσε εκούσια την απορία του. Το δικαίωμα διατροφής παύει, αν ο δικαιούχος ξαναπαντρευτεί, ή αν συζεί μόνιμα με κάποιον άλλο σε ελεύθερη ένωση. Το δικαίωμα διατροφής δεν παύει με το θάνατο του υποχρέου, παύει όμως με το θάνατο του δικαιούχου, εκτός αν αφορά παρελθόντα χρόνο ή δόσεις απαιτητές κατά το χρόνο του θανάτου.

Άρθρο 1445

Ο καθένας από τους πρώην συζύγους είναι υποχρεωμένος να δίνει στον άλλο ακριβείς πληροφορίες για την περιουσία του και τα εισοδήματά του, εφόσον είναι χρήσιμες για τον καθορισμό του ύψους της διατροφής. Με αίτηση ενός από τους πρώην συζύγους, που διαβιβάζεται μέσω του αρμόδιου εισαγγελέα, ο εργοδότης, η αρμόδια υπηρεσία και ο αρμόδιος οικονομικός έφορος είναι υποχρεωμένοι να δίνουν κάθε χρήσιμη πληροφορία για την περιουσιακή κατάσταση του άλλου συζύγου και προπάντων για τα εισοδήματά του.

Άρθρο 1446

Έκταση εφαρμογής

Η διάταξη του άρθρου 1416 εφαρμόζεται και για τη λύση του γάμου σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού του κεφαλαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

3.1 ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΟΥΣ

Τα παιδιά δεν αποδέχονται εύκολα το διαζύγιο. Δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν γιατί οι γονείς τους δεν μπορούν πλέον να είναι μαζί και γιατί πρέπει να ζήσουν χωριστά. Λόγω αυτής της κατάστασης, λοιπόν, αισθάνονται πληγωμένα, φοβισμένα, απογοητευμένα.

Το βασικό αίσθημα που δημιουργείται στα παιδιά είναι ο θυμός με τους γονείς τους αλλά και με τον εαυτό τους, καθώς αρκετές φορές πιστεύουν πως εκείνοι προκάλεσαν το χωρισμό και πως αν φέρονταν καλύτερα, οι γονείς τους δε θα θύμωναν, δε θα μάλωναν και δε θα χώριζαν. Επίσης, αυτή η ενοχή μπορεί να έχει καταστροφικά αποτελέσματα. Μπορεί να προκαλέσει χαμηλή αυτοεκτίμηση, κατάθλιψη και χρόνια κακή συμπεριφορά.

Ένα παιδί διαζευγμένων γονιών μπορεί επίσης να αισθανθεί ντροπή και κατωτερότητα σε σχέση με τα άλλα παιδιά. Σ' αυτήν την ηλικία, τα παιδιά μπορούν να γίνουν πολύ σκληρά με τις ερωτήσεις τους προς τους γονείς και φέρνουν το παιδί αντιμέτωπο για ακόμη μια φορά με τη σκληρή πραγματικότητα του διαζυγίου. Δεν είναι λίγα τα παιδιά που μέσα από τη διαδικασία του διαζυγίου δεν εμπιστεύονται πλέον εύκολα καθώς πληγώθηκαν από τους ανθρώπους που εμπιστεύονταν και αγαπούσαν περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον στον κόσμο.

Ορισμένα παιδιά εκδηλώνουν τη δυσαρέσκεια τους για το διαζύγιο των γονιών τους μέσω της παρουσίας αντικοινωνικής συμπεριφοράς, άλλα παιδιά με οξυθυμία και επιθετικότητα ανάλογα με το χαρακτήρα τους. Κοινή αντίδραση, όμως, σε κάθε

αντίδραση, είναι η θλίψη που αισθάνεται κάθε παιδί σε ανάλογες καταστάσεις. Σημαντικός , λοιπόν, είναι ο ρόλος των γονέων οι οποίοι καλούνται να προετοιμάσουν το έδαφος για τον επικείμενο χωρισμό μιλώντας στο παιδί τους και να το βοηθήσουν να αντιμετωπίσει τις νέες αλλαγές στη ζωή του. (www.0-6.gr)

3.2 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Οι επιπτώσεις του διαζυγίου έχουν άμεση σχέση με ψυχολογικά και ψυχοκοινωνικά προβλήματα των παιδιών καθώς έρχονται σε επαφή με ψυχοφθόρες καταστάσεις όπως είναι: ελλιπής γονική μέριμνα, προβλήματα ψυχικής υγείας των γονέων, διαπληκτισμοί και απουσία στήριξης από τους δύο γονείς. Είναι πολύ δύσκολο για τα παιδιά να αποδεχτούν την καινούρια κατάσταση που επιφέρει ένα διαζύγιο ακόμα και αν ξέρουν ότι αυτό συμβαίνει ή θα συμβεί και σε άλλα παιδιά. Τα περισσότερα παιδιά θα επιθυμούσαν να μην χώριζαν οι γονείς τους ακόμα και αν υπάρχουν ανάμεσα τους διαφωνίες και ένταση.

Επιπροσθέτως, κάποιοι ερευνητές πιστεύουν ότι οι επιπτώσεις ενός διαζυγίου διαρκούν 2-3 χρόνια. Συγκεκριμένα, οι μελέτες του Wallerstein, & Lewis, (1998) επισημαίνουν ότι οι επιπτώσεις μπορεί να διαρκέσουν από 7 έως 10 χρόνια. Κάποιοι άλλοι επιστήμονες επιβεβαιώνουν ότι οι επιπτώσεις του διαζυγίου εμμένουν έως και μετά την ενηλικίωση (Amato, 1999). Αρκετά παιδιά βιώνουν τις επιπτώσεις του διαζυγίου ως βραχύχρονες, όμως, για άλλα το διαζύγιο καταλήγει σε κλινικά διαρκή προβλήματα προσαρμογής, κατά τη περίοδο της παιδικής και εφηβικής ηλικίας.

Επίσης, αρκετές μελέτες προβάλλουν αυξημένα ποσοστά προβλημάτων ψυχικής υγείας σε ενήλικες που πέρασαν το διαζύγιο των γονέων τους ως παιδιά. Εμπειρικές έρευνες έχουν αποδείξει πως τα παιδιά που έχουν υποστεί το διαζύγιο είναι πιθανό να φανερώσουν διάφορες συναισθηματικές ή συμπεριφορικές αντιδράσεις όπως θυμό,

άγχος, κατάθλιψη, προδοσία, δυσκολία προσαρμογής κλπ. (Kelly, 2000, Wallestein & Lewis, 2004).

Μελλοντικά, ίσως, παρουσιάσουν χαμηλά ποσοστά αυτοσεβασμού και συναντήσουν δυσκολίες στο σχολείο και στο κοινωνικό περιβάλλον για πολύ μεγάλο διάστημα μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας του διαζυγίου (Wallestein, 1985. Hetherington & Stanley, 1999). Τα συναισθήματα όπως έλλειψη εμπιστοσύνης, θυμός, ενοχές απορρέουν από την γενικότερη συναισθηματική φόρτιση των γονιών και των παιδιών εν μέσω του διαζυγίου. Σύμφωνα με τις έρευνες τα παιδιά που ήρθαν αντιμέτωπα με δυσκολίες είναι αυτά που δεν ήξεραν ή δεν είχαν προβλέψει ότι οι γονείς τους θα χωρίσουν (Amato, 2001). Τα παιδιά αυτά κατακλύζονται από το άγχος του χωρισμού, ξεχνώντας πολύ σημαντικά άτομα από τη ζωή τους, φοβούνται πως θα χάσουν και άλλα (Richards & Elliott. 1991). Επίσης, αναφέρεται πως τα παιδιά που συμβιώνουν με τον γονέα του ίδιου φύλου, φαίνεται να έχουν καλύτερες επιδόσεις σε ακαδημαϊκό και συναισθηματικό επίπεδο. Ο κύριος κίνδυνος που παρευρίσκεται είναι η απόρροια συναισθηματικών και διανοητικών καταστάσεων, οι οποίες απορρέουν από την ανωριμότητα του παιδικού μυαλού (Skalkidou, 2000).

Πέραν των αρνητικών συναισθημάτων που προκαλεί ένα διαζύγιο στην ψυχολογία των παιδιών, συνέπεια όλης αυτής της κατάστασης είναι και οι ψυχοσωματικές διαταραχές. Το διαζύγιο είναι ένας στρεσογόνος παράγοντας και εμφανίζεται μείωση της ψυχικής και σωματικής υγείας. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε παιδιά με διαβήτη βρέθηκε ότι το 40% των παιδιών που είχαν αυτή την ασθένεια ήταν παιδιά με χωρισμένους γονείς (Clarke- Stewart & Brentano, 2006). Τα παιδιά έως 12 ετών

παρουσιάζουν ψυχοσωματικά συμπτώματα όπως πονοκεφάλους, τάση για εμετό, ζαλάδες, προβλήματα αϋπνίας, αδυναμία συγκέντρωσης. Μια άλλη έρευνα συμπέρανε ότι έφηβοι που βίωσαν το διαζύγιο σε ηλικία 16 ετών, παρουσίασαν ψυχοσωματικές διαταραχές και είχαν συμπτώματα κατάθλιψης σε ηλικία 22 ετών. Τέλος, διάφορες διαχρονικές μελέτες σε ενήλικες απέδειξαν πως εμφάνιζαν μεγάλα ποσοστά προβλημάτων ψυχικής υγείας, οι οποίοι είχαν επηρεαστεί από το χωρισμό των γονιών τους (Rodgers, Power, & Hope, 1997. Amato, 2000. Hughes, 2005)

3.2.1 ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Συνήθως, τα παιδιά αυτής της ηλικίας έχουν την εντύπωση ότι οι ενήλικες έχουν τον απόλυτο έλεγχο για τα πάντα. Όταν το παιδί πονά θεωρεί ότι οι γονείς του μπορούν να του καταπραΰνουν τον πόνο με ένα φιλί. Η αίσθηση του παιδιού πως ο κόσμος είναι ένα ασφαλές μέρος όπου όλες οι ανάγκες του καλύπτονται, αποσυντίθεται εξαιτίας του διαζυγίου. Με αυτό τον τρόπο, η πρώτη αντίδρασή του είναι ο τρόμος. Τι θα μου συμβεί; Ποιος θα με ταΐζει; Ποιος θα με φροντίζει; Λόγω του ότι τα παιδιά δεν έχουν την αίσθηση του χρόνου, δεν κατανοούν την έννοια της ημέρας ή της εβδομάδας, δεν ξέρουν ότι η μέρα υποδέχεται τη νύχτα και δεν έχουν επίσης αίσθηση της απόστασης. Είναι απόλυτα αποδεκτό, λοιπόν, πώς νιώθουν όταν δε βλέπουν έναν από τους γονείς τους για μία εβδομάδα, πόσο μάλλον για ένα μήνα. Πιστεύουν ότι οι γονείς τους έφυγαν και τα εγκατέλειψαν. Θα χρειαστούν αρκετό χρόνο ώστε τα παιδιά να καταλάβουν ότι όταν κάποιος λείπει δε σημαίνει ότι δε θα ξαναγυρίσει ποτέ. Επίσης, όταν οι γονείς παίρνουν διαζύγιο τα παιδιά δεν κατανοούν τις απότομες αλλαγές στη διάθεση των γονέων τους, την έλλειψη υπομονής τους, την ξαφνική τους αδιαφορία για την ώρα του ύπνου ή το παιχνίδι και τις υπόλοιπες δραστηριότητές που όμως είναι ότι πιο πολύτιμο στη ζωή τους. Με αυτή την συμπεριφορά των γονέων, τα παιδιά νιώθουν ότι βρίσκονται στο περιθώριο της ζωής των γονιών τους.

Επιπλέον, σε πολλές οικογένειες η μητέρα, η οποία πρέπει να δουλέψει, να φροντίζει το σπίτι και φυσικά να ξαναβρεί την κοινωνική της ζωή, δύσκολα επιστρέφει ξανά στο πρόγραμμα που της επέτρεπε να αφιερώνει όλο της το χρόνο στο παιδί της. Δεν είναι περίεργο που τα παιδιά θυμούνται αυτή την απώλεια με θλίψη μέχρι την ενηλικίωσή τους. Από την άλλη ,όμως, η θλίψη του μικρού παιδιού μπορεί να ανακουφιστεί μέσω της φροντίδας των γονιών. Μέσα από το παιχνίδι, όπου τα περισσότερα παιδιά εξαντλούν την περισσότερη ενέργειά τους, πολλά από αυτά την

περίοδο του διαζυγίου κάθονται μελαγχολικά, αγνοώντας τελείως τα άφθονα πολύχρωμα παιχνίδια. Λόγω του ότι τα περισσότερα παιδιά δεν ενημερώνονται από πριν για το διαζύγιο και ανακαλύπτουν ένα πρωί ότι ο ένας γονιός λείπει, πιστεύουν ότι το ίδιο ακριβώς θα συμβεί και με τον δεύτερο γονιό και ότι θα μείνουν μόνα τους χωρίς φροντίδα γύρω τους. Για αυτό είναι σημαντικό, οι γονείς να ενημερώνουν εκ των προτέρων τα παιδιά τους και να τα καθησυχάζουν συνεχώς για την αγάπη τους (Judith Wallerstein-Sandra Blakeslee, 2003).

Επίσης, τα μικρά παιδιά νιώθουν μεγαλύτερο πόνο από τα μεγαλύτερα, γιατί δεν έχουν τρόπους να παρηγορηθούν. Είναι πολύ μικρά για να το πετύχουν. Για αυτό πιπιλάνε το δάχτυλο, κουνιούνται πέρα δώθε, παριστάνουν το μωρό ή ξεσπούν σε ουρλιαχτά. Κάνουν οποιαδήποτε ενέργεια που μπορεί να τραβήξει την προσοχή της μαμάς ή του μπαμπά. Τα παιδιά συχνά ξεχνούν τα όσα έχουν καταφέρει στην ανάπτυξη. Το παιδί μπορεί να προσκολληθεί στους γονείς του, να μην τους αφήνει από τα μάτια του και να μην θέλει τον παιδικό σταθμό που λίγο καιρό πριν λάτρευε. Ακόμα και αν δεν έχει μεταβληθεί κάτι στις καθημερινές του συνήθειες κάθε αποχωρισμός του δημιουργεί άγχος.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω και σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας των Wallerstein, Corbin και Lewis (1988), τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, στο διάστημα της διαδικασίας του διαζυγίου, δεν μπορούν να εκτιμήσουν σωστά το διαζύγιο, τα κίνητρα, τα συναισθήματα των γονέων τους, ποιος ήταν ο δικός τους ρόλος στο διαζύγιο και τι θα ακολουθήσει στο μέλλον. Μπορεί να αισθάνονται ένοχα, να κατηγορούν τους εαυτούς τους, να φοβούνται ότι θα τα εγκαταλείψουν και οι δυο γονείς, να μην ερμηνεύουν σωστά τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές των γονέων τους, και να ελπίζουν ότι οι γονείς τους θα ξανασμίξουν. Επιπροσθέτως, το παιδί κυριεύεται από άγχος και λόγω της νοητικής ανωριμότητας του κρατάει

λιγότερες αναμνήσεις για την οδυνηρή αυτή περίοδο και τελικά φτιάχνει καλή σχέση με τον γονέα που έχει την επιμέλεια. Παρόλο, που μπορεί να συνεχίσουν να νιώθουν θυμό τα περισσότερα έχουν καλή προσαρμογή μετά από πέντε με δέκα χρόνια. Η αποχώρηση του ενός γονέα δημιουργεί φόβο εγκατάλειψης στο παιδί. Φοβάται ότι θα το εγκαταλείψει και ο άλλος γονέας, και εξαιτίας της αδυναμίας του να καταλάβει τους λόγους αποχώρηση μεγαλώνουν τα επίπεδα άγχους του. Είναι πιθανόν, μάλιστα, να έχει έντονες φαντασιώσεις εγκατάλειψης, θανάτου ή τραυματισμού των γονέων του. Το κλάμα, η προσκόλληση στον γονέα ή τον εκπαιδευτικό τις ώρες του νηπιαγωγείου, η άρνηση να συνεχίσει τις δραστηριότητες της καθημερινότητας του, αποτελούν χαρακτηριστικές αντιδράσεις του (Λουμάκου-Μπρουσκέλη, 2010).

«Η αίσθηση ότι δεν αξίζει την αγάπη των άλλων, οι ενοχές, οι εφιάλτες, οι κρίσεις θυμού, οι φοβίες, οι διαταραχές του ύπνου, η παλινδρόμηση και η ενούρηση υποδηλώνουν τη δυσκολία του παιδιού να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Η διατάραξη της ομαλής δραστηριοποίησης του στο παιχνίδι αποτελεί ένδειξη αδυναμίας να χειριστεί τις συγκρούσεις μέσω του παιχνιδιού και της φαντασίας. Η υπερκινητικότητα, η θορυβώδης ή εριστική συμπεριφορά, αλλά και η παραίτηση από το παιχνίδι εκφράζουν τη θλίψη του παιδιού» (Λουμάκου-Μπρουσκέλη, 2010, σελ. 98).

3.2.2 ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Τα παιδιά της πρώτης σχολικής ηλικίας (6 έως 9 ετών) δυσκολεύονται να εκφραστούν για τους φόβους τους και συνήθως παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς ως μέσο έκφρασης των φόβων αυτών. Είναι πιθανό να θεωρούν ότι ο απών γονέας έχει σταματήσει να τα αγαπάει προβάλλοντας άγχος και χαμηλή αυτοεκτίμηση. Επίσης, τα παιδιά παρουσιάζουν έντονη επιθυμία να είναι οι γονείς τους πάλι κάνοντας με τον δικό τους τρόπο κινήσεις για να τους συμφιλιώσουν.

Συχνά, οι ρόλοι είναι πιθανόν να αντιστρέφονται καθώς τα παιδιά είναι εκείνα που φροντίζουν και καθησυχάζουν τους γονείς τους αγνοώντας την δική τους ανάγκη για φροντίδα και συναισθηματική στήριξη. Το βασικότερο συναίσθημα που εμφανίζεται ως αντίδραση στο διαζύγιο είναι η λύπη την οποία εκφράζουν με έντονο κλάμα (Burke et al., 2007).

Τα παιδιά ηλικίας 9-12 ετών είναι πιο ικανά να αντιληφθούν ορισμένους από τους λόγους χωρισμού των γονιών τους. Σχεδόν το 25% των παιδιών εκφράζονται για τον «καλό» και τον «κακό» γονέα, είναι με το μέρος του ενός γονέα και κατηγορούν ή απορρίπτουν τον άλλον με σκοπό να μειώσουν το άγχος τους (McIntosh, 2003). Μπορούν, επιπλέον, να εκφραστούν για τα συναισθήματα και τις ανησυχίες τους, εκφράζοντας κυρίως θυμό, ντροπή, αμηχανία, λύπη, μμοναξιά, φόβο, χαμηλή αυτοεκτίμηση, συναίσθημα αδυναμίας (Burke et al., 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΦΗΒΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

4.1 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Η οικογένεια ασκεί σημαντική επίδραση στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών. Η μορφή της οικογένειας φαίνεται ότι μπορεί να διευκολύνει ή να περιορίσει τη θετική εξέλιξη των παιδιών (Amato, 2001. Schneider, Atteberry & Owens, 2005. Sigle-Rushton & McLanahan, 2002). Γι αυτό το λόγο υπάρχει το ερώτημα εάν τα παιδιά που βρίσκονται σε οικογένεια με τους δυο γονείς μαζί και τα παιδιά που ζουν σε οικογένεια με έναν γονέα μπορούν, εξίσου, να μεγαλώσουν σε καλά προσαρμοσμένους και υγιείς ενήλικες. Τα τελευταία χρόνια έχει παρουσιαστεί σημαντική αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών η οποία φαίνεται ότι έχει δημιουργήσει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον. Το ενδιαφέρον αυτό επικεντρώνεται στην επίδραση που μπορεί να έχει η μονογονεϊκή οικογένεια στην ψυχολογική επάρκεια του παιδιού το οποίο έρχεται αντιμέτωπο με αναπτυξιακές και κοινωνικές προκλήσεις (Parke, 2003).

Το γονεϊκό διαζύγιο δεν αφορά σε ένα στατικό γεγονός. Αποτελεί μέρος μιας διεργασίας που επεκτείνεται στο χρόνο και δημιουργεί πολλαπλές μεταβολές. Παρουσιάζεται πολύ πριν τη λήξη του γάμου και μπορεί να συνεχίζει να ασκεί επιρροή στην προσαρμογή των παιδιών και των γονέων τους ακόμη και μετά τη λύση του γάμου. Περιβάλλεται, συχνά, από συνεχείς συγκρούσεις μεταξύ των γονέων, επιδείνωση των μορφών πειθαρχίας προς τα παιδιά, μείωση του θετικού συναισθηματικού δεσμού γονέα-παιδιού, ψυχολογικά προβλήματα των γονέων, οικονομικές δυσκολίες, αίσθημα ενοχής στα παιδιά και πρόωρη ανάληψη ευθυνών και ρόλων από αυτά (Amato, 1993). Επιπροσθέτως, παρατηρείται έντονος θυμός και

ισχυρή διαμάχη μεταξύ των γονέων που δημιουργείται από τον ίδιο το χωρισμό και τις πολύπλοκες νομικές διαδικασίες του διαζυγίου (Buchanan & Heiges, 2001. Kelly, 2003. Kelly & Johnston, 2001).

Ακόμη και μετά το διαζύγιο, η μονογονεϊκή πια οικογένεια δεν θεωρείται σταθερή μορφή οικογένειας αφού, συχνά, καταλήγει σε κάποια άλλη μορφή συμβίωσης όπως ο δεύτερος γάμος (Μαράτου-Αλιπράντη, 2010. Parke, 2003). Από τη στιγμή που αυξάνει η πιθανότητα για διαζύγιο στον δεύτερο ή στους επόμενους γάμους, πολλά παιδιά αντιμετωπίζουν μια σειρά από μεταβατικές εμπειρίες και αλλαγές στις οικογενειακές σχέσεις και στους ρόλους. Δείχνει να επιβαρύνονται από τους συνεχείς χωρισμούς και τις επακόλουθες μεταβάσεις στη μορφή της οικογένειας παρά από την ίδια τη μορφή της οικογένειας (Fomby & Cherlin, 2007).

Σε διαχρονικές μελέτες εξετάστηκε ο βαθμός στον οποίο τα προβλήματα προσαρμογής των παιδιών χωρισμένων γονέων επέρχονται από το ίδιο το διαζύγιο ή μήπως προϋπήρχαν αυτού. Ο αλκοολισμός, η χρήση ουσιών, οι αντικοινωνικές συμπεριφορές, η κατάθλιψη, τα οικονομικά προβλήματα και οι στρεσογόνες συνθήκες ζωής δείχνει ότι προϋπήρχαν ήδη σε ενήλικες οι οποίοι χώρισαν, στο μέλλον (Gottman & Notarius, 2001). Πριν το διαζύγιο, παρατηρήθηκε έλλειψη δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων, αμοιβαία κλιμάκωση αρνητικού συναισθήματος, περιφρόνηση, αρνητισμός, απόσυρση και επικρίσεις για τις συμπεριφορές του/της συζύγου που οδηγούσαν σε αυξημένη πιθανότητα διάλυσης του γάμου και επαναλαμβανόμενων διαζυγίων. Συγκρούσεις, αρνητισμός, ευερεθιστότητα, έλλειψη ζεστασιάς και άσκηση ελέγχου εμφανίστηκαν στη γονεϊκή φροντίδα τόσο των μητέρων όσο και των πατέρων που χώρισαν, σε σύγκριση με εκείνους που

παρέμειναν παντρεμένοι. Τα παιδιά, επίσης, φαίνεται αν έχουν περισσότερα προβλήματα όπως διαταραχές συμπεριφοράς (Amato & Booth, 1997), προβλήματα εσωτερίκευσης, μειωμένη κοινωνική επάρκεια και αυτοεκτίμηση καθώς και χαμηλή σχολική επίδοση πριν από το χωρισμό των γονέων τους (Aseltin, 1996.Hetherington, 1999b). Έως τις αρχές της δεκαετίας του '60, το 90% των παιδιών συνυπήρχαν με τους δυο γονείς τους, στα πλαίσια μιας πυρηνικής οικογένειας. Στις μέρες μας, στις Ηνωμένες Πολιτείες, το 50% των γάμων τείνουν να καταλήγουν σε διαζύγιο (National Center for Health Statistics, 2010). Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνεται ανάμεσα στο 10% έως 60% (Eurostat, 2010).

Η Ελλάδα αν και παρουσιάζει μικρότερη αναλογία γάμων-διαζυγίων σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, παρουσιάζει, επίσης, αυξητική τάση στον ετήσιο αριθμό διαζυγίων. Μέχρι το 1984 φαίνεται ότι το ποσοστό των γάμων που κατέληξαν σε διαζύγιο κυμαινόταν στο 8%, ενώ μέχρι το 1992 κυμαινόταν ανάμεσα στο 8%-10%. Το 1995 το αντίστοιχο ποσοστό φτάνει στο 17% και το 2006 στο 23% (ΕΣΥΕ, 2006). Τα χαμηλότερα ποσοστά διαζυγίων στην Ελλάδα -και στην Ιταλία- σε σύγκριση με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φαίνεται να οφείλονται κυρίως στην αδύναμη θέση των γυναικών, λόγω των χαμηλότερων ποσοστών γυναικείας απασχόλησης, σε συνδυασμό με τους πολύπλευρους ρόλους που αυτές αναλαμβάνουν (Συμεωνίδου, 2009).

4.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Παρά τις δυσκολίες στην αντιμετώπιση του στρες που προκαλεί ο χωρισμός των γονέων, με την πάροδο του χρόνου οι έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις φαίνεται να μειώνονται σημαντικά σε διάστημα δύο περίπου χρόνων μετά το διαζύγιο και από τρία έως πέντε χρόνια μετά το δεύτερο γάμο (Hetherington & Stanley-Hagan, 2002). Οι οδυνηρές αναμνήσεις και τα συνοδευόμενα συναισθήματα που προκάλεσε το διαζύγιο κατά το παρελθόν δε σημαίνουν, απαραίτητα, αδυναμία στη σύναψη σχέσεων ή στην καθημερινή λειτουργικότητα του παιδιού στο παρόν ή στο μέλλον (Kelly, 2003).

Σε μετα-αναλύσεις ερευνών φάνηκε ότι οι διαφορές στην ποιότητα προσαρμογής των παιδιών που ζούσαν με τους δυο γονείς και των παιδιών με χωρισμένους γονείς ήταν μέτριες. Μάλιστα, παρατηρήθηκαν ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα τόσο σε παιδιά χωρισμένων όσο και σε παιδιά μη χωρισμένων γονέων (Amato, 2001, 2005). Αυτή η ένδειξη οδήγησε στην υπόθεση ότι δεν υπάρχει σαφής αιτιώδης σχέση ανάμεσα στη μορφή της οικογένειας και στην ποιότητα προσαρμογής των παιδιών αφού τα παιδιά φαίνεται ότι έρχονται αντιμέτωπα με ποικίλα και διαφορετικά ερεθίσματα είτε ζουν σε πυρηνική είτε σε μονογονεϊκή οικογένεια (Amato, 2003). Φαίνεται, λοιπόν, ότι το 75-80% των παιδιών και των εφήβων κατορθώνουν να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση χωρίς να παρουσιάζουν ιδιαίτερα προβλήματα προσαρμογής, μακροπρόθεσμα (Amato, 2003. Hetherington, 2003., Kelly & Emery, 2003). Το 20-25% των παιδιών χωρισμένων γονέων, ωστόσο, φαίνεται ότι παρουσιάζουν σοβαρά ψυχολογικά ή κοινωνικά προβλήματα σε σύγκριση με το 10% των παιδιών που ζούν με τους δυο γονείς (Hetherington & Stanley-Hagan, 2002). Μάλιστα, η προσαρμογή στα παιδιά αυτά τείνει να είναι χειρότερη, σε σύγκριση με

την προσαρμογή των παιδιών που ζούν με τους δυο γονείς μαζί, παρά το γεγονός ότι τα διαζύγια αυξάνονται και είναι περισσότερο αποδεκτά από την κοινωνία (Amato, 2001, 2005).

Οι πιο επίμονες επιπτώσεις του χωρισμού των γονέων στην προσαρμογή παιδιών και εφήβων αφορούν στα προβλήματα εξωτερίκευσης και εσωτερίκευσης, στη σχολική επίδοση και στο μελλοντικό οικονομικό επίπεδο. Όσον αφορά στα προβλήματα εξωτερίκευσης, τα παιδιά αυτά, σε σύγκριση με παιδιά από πυρηνικές οικογένειες, τείνουν να εμφανίζουν θυμό, ανυπακοή και δυσκολίες στον έλεγχο των συναισθημάτων τους. Στην εφηβεία, οι σχέσεις με τους γονείς, τα αδέρφια και τους συνομηλίκους χαρακτηρίζονται από αυξημένο αρνητισμό, συγκρούσεις, επιθετικότητα και εξαναγκασμό (Hetherington, 2003), πρόωρη σεξουαλική δραστηριότητα, παραβατικότητα και εμπλοκή με αντικοινωνικούς συνομηλίκους (Amato, 2000, 2001. DeLeire & Kalil, 2001. Hipke, Wolchik, Sandler, & Braver, 2002. Oldehinkel, Ormel, Veenstra, De Winter, & Verhulst, 2008. Σταύρου & Χριστογιώργος, 2001).

Όσον αφορά στα προβλήματα εσωτερίκευσης, τα παιδιά χωρισμένων γονέων φαίνεται να παρουσιάζουν, συχνότερα, καταθλιπτικά συμπτώματα άγχος και χαμηλή αυτοεκτίμηση, σε σύγκριση με παιδιά μη χωρισμένων γονέων (Strohschein, 2005). Οι έφηβοι φαίνεται να παρουσιάζουν συναισθήματα ντροπής ή αμηχανίας, κοινωνική απομόνωση, καταθλιπτικό συναίσθημα, σωματικά ενοχλήματα, χρήση αλκοόλ (Νικολακόπουλος & Νικολακοπούλου, 2008) και νιώθουν εσωτερική δυσφορία (Amato, 2005. Wise & Edwards, 2005).

Οι επιπτώσεις του διαζυγίου φαίνεται ότι επιδρούν αρνητικά στην ψυχολογική επάρκεια των παιδιών και των εφήβων. Τα παιδιά χωρισμένων γονέων φαίνεται να εκδηλώνουν, συχνότερα, δυσκολίες στη συμπεριφορά, μειωμένο επίπεδο επίτευξης στόχων και χαμηλή σχολική επίδοση (Hetherington & Kelly, 2002. Nair & Murray, 2005), πρόωρη διακοπή από το σχολείο και αυξημένη πιθανότητα διαβίωσης στα όρια της φτώχειας (Comanor & Phillips, 2002). Οι έφηβοι εμφανίζουν δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις, στη διαμόρφωση ταυτότητας και στην επίτευξη της αυτονομίας, αύξηση των απουσιών ή διακοπή της φοίτησης στο σχολείο και εκφράζουν ανησυχία για το μέλλον (Oldehinkel et al., 2008. Σταύρου & Χριστογιώργος, 2001). Επίσης, παρουσιάζουν έλλειψη κινήτρων για υψηλή ακαδημαϊκή επίδοση (Biblarz & Gottainer, 2000), δυσκολία συγκέντρωσης σε σύνθετους ή δύσκολους στόχους και χαμηλότερο επίπεδο υπευθυνότητας (Bertram, 2006).

Το στάδιο ανάπτυξης (προσχολική, σχολική, εφηβική ηλικία) στο οποίο βρίσκεται το παιδί που αντιμετωπίζει το διαζύγιο των γονέων του είναι ιδιαίτερα καθοριστικό για την προσαρμογή του, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Ο βαθμός στον οποίο το παιδί επιτυγχάνει τους στόχους που αναμένονται στο στάδιο αυτό, καθορίζει την ποιότητα προσαρμογής του (Masten & Powell, 2003. Μόττη-Στεφανίδη, 2006). Σημαντικοί αναπτυξιακοί στόχοι, όπως η σχολική επίδοση, είναι πιθανό να επηρεαστούν αρνητικά, προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι διεργασίες του χωρισμού και του διαζυγίου (Burke, McIntosh, & Gridley, 2007).

Οι έρευνες δε φαίνεται να επιβεβαιώνουν την αρνητική επίδραση του διαζυγίου στην προσαρμογή των μικρότερων αντί των μεγαλύτερων, σε ηλικία, παιδιών. Αυτό,

πιθανόν, συμβαίνει λόγω του ότι, συνήθως, δεν συνυπολογίζονται η τρέχουσα ηλικία του παιδιού, η ηλικία του παιδιού όταν οι γονείς του χώρισαν, καθώς και το χρονικό διάστημα που έχει παρέλθει από το διαζύγιο. Οι επιπτώσεις του διαζυγίου φαίνεται ότι εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο στην προσαρμογή του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ

5.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΘ' ΟΛΗ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Σύμφωνα με το DSM – III, το διαζύγιο, με τις συνακόλουθες απώλειες, συγκαταλέγεται στην κλίμακα των ιδιαίτερα στρεσογόνων καταστάσεων οι οποίες δημιουργούν ή προσελκύουν συνήθως και μείζονος σημασίας ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές. Βασικό αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι οι πρώην σύζυγοι να παρουσιάζουν σε αρκετά μεγάλη συχνότητα νέες μορφές συμπεριφοράς, που τους «τοποθετούν» σε λιγότερο λειτουργικούς στην καθημερινότητά τους αλλά και στη διασαφήνιση των προτεραιοτήτων τους. Επίσης, ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό, αναδεικνύει χαρακτηριστικά που ανήκουν στις κατηγορίες των διαταραχών προσωπικότητας, σύμφωνα με την ίδια κλίμακα αλλά και αυτήν της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας (ICD 10). Επιπροσθέτως, αναδεικνύεται ότι εάν προϋπάρχει οποιαδήποτε μορφής συναισθηματικής ή ψυχιατρικής διαταραχής, αυτή επεκτείνεται και εκδηλώνεται με όλα τα συμπτώματα που την συνοδεύουν.

Ο χρόνος, η συχνότητα και η επιδείνωση των διαταραχών, μοιάζει να συνδέονται με άμεσο τρόπο με τις τυπικές διαδικασίες του διαζυγίου, όπως οι δικαστικές πράξεις, οι τυχόν διαμάχες κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την επιμέλεια ή τις περιουσιακές διεκδικήσεις. Το διαζύγιο, λοιπόν, ακόμα και το απολύτως συναινετικό, συνιστά ένα ψυχοτραυματικό γεγονός. Εάν συνοδεύεται και από παρατεταμένες διαμάχες, από αλληλοκατηγορίες πάσης φύσεως, από αμφισβήτηση της ικανότητας του άλλου ως συζύγου ή ως γονιού, από μηνύσεις, συκοφαντίες, συνομωσίες, παράδοξες συμμαχίες και τόσα άλλα που συμβαίνουν στα δικηγορικά γραφεία

και στις δικαστικές αίθουσες, μπορούμε να καταλάβουμε πόσο επιβαρύνεται η ψυχολογική κατάσταση των ατόμων που εμπλέκονται.

Ο τρόπος που θα ορισθεί και θα συμφωνηθεί η επιμέλεια των παιδιών, οι επισκέψεις, η διαμονή στον άλλο γονέα, η γονεϊκή μέριμνα, οι δραστηριότητες που θα υλοποιηθούν, οι οικονομικές υποχρεώσεις που θα πρέπει να καλυφθούν και δε θα καλύπτονται από τη συμφωνία της διατροφής αλλά, αποτελούν μια συμφωνία που είναι αναγκαίο να αποκρυσταλλωθεί και να αποτελέσει ένα σταθερό σημείο αναφοράς για όλους.

Η διαμεσολαβητική συμβουλευτική βοηθά σε όλα αυτά, πάντα βεβαίως σε συνεργασία με το νομικό τμήμα. Είναι μια σύντομη συμβουλευτική παρέμβαση, με σαφές και επικεντρωμένο σκοπό, ο οποίος αποτελείται από θεραπευτικό και συμβουλευτικό περιεχόμενο και στοχεύει στην εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των γονέων, ώστε να υπάρχει μια ικανοποιητική και ασφαλή σχέση με τα παιδιά τους. Η διαμεσολαβητική συμβουλευτική απευθύνεται κυρίως σε γονείς που βρίσκονται σε φάση διαζυγίου και προσπαθούν να καταπολεμήσουν προσωπικά και συναισθηματικά προβλήματα αλλά και ζητήματα που αφορούν τη γονεϊκή τους ταυτότητα.

Στόχος της διαμεσολαβητικής συμβουλευτικής είναι με την παρέμβαση των συμβούλων, να μειωθούν οι διαταραχές στη ζωή των εμπλεκομένων καθώς και οι διαμάχες που είναι άμεσα συνδεδεμένες με το διαζύγιο. Ακόμα, να βελτιώσει, όταν χρειάζεται, την ποιότητα των σχέσεων γονέων και παιδιών και συνεπώς να εξαλείφει την πιθανότητα εμφάνισης συναισθηματικών προβλημάτων στα παιδιά.

Σε πρώτο επίπεδο προσεγγίζονται συμβουλευτικά αισθήματα απαξίωσης,

απόρριψης, ταπείνωσης, απελπισίας, φόβου μοναξιάς, έλλειψης εμπιστοσύνης, εριστικότητας ή εκδικητικής διάθεσης, αποξένωσης, κοινωνικής φοβίας που συχνά αντιμετωπίζουν τα άτομα που βρίσκονται σε διαδικασία διαζυγίου. Σε δεύτερο επίπεδο η συμβουλευτική στοχεύει στο περιεχόμενο της γονεϊκής ταυτότητας και με ποιο τρόπο επηρεάζεται από τα παραπάνω αρνητικά συναισθήματα. Με άλλα λόγια, η συμβουλευτική παρέμβαση επικεντρώνεται στην προσπάθεια καταπολέμησης των δυσλειτουργικών συναισθημάτων από το άτομο και η καινούρια συναισθηματική απαρτίωση του με κίνητρο το γονεϊκό του ρόλο. Οι φάσεις της διαμεσολαβητικής συμβουλευτικής είναι συνήθως τρεις:

- Στην πρώτη φάση προετοιμάζεται η επικοινωνία με τον κάθε γονέα ξεχωριστά και διερευνάται το περιεχόμενο της αντιδικίας, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας κάθε γονέα, το περιεχόμενο των σκέψεών του σχετικά με τις ανάγκες του ή των παιδιών καθώς και τα σημεία δυσπιστίας, ή αμφισβήτησης του άλλου γονέα.
- Στη δεύτερη φάση, γίνεται προσπάθεια διαπραγμάτευσης, στην οποία τίθενται με σειρά προτεραιότητας, τα ανοιχτά θέματα και διερευνώνται οι πιθανές προσεγγίσεις και συμφωνίες, με σεβασμό στις ψυχολογικές και συναισθηματικές ανάγκες του ή των παιδιών.
- Η τρίτη φάση είναι ουσιαστικά αυτή της εφαρμογής των συμφωνιών και των ρυθμίσεων, κατά την οποία ο σύμβουλος είναι δίπλα στους γονείς και βοηθά στην σταθεροποίηση των συμφωνιών καθώς και στην επίλυση όποιων ζητημάτων προκύψουν ή επανέλθουν από τους γονείς.

5.2 ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Η βασική κατεύθυνση των προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης για την προώθηση της θετικής προσαρμογής των παιδιών είναι ότι τα παιδιά που είναι πιο ευάλωτα και εμφανίζουν προβλήματα στην ψυχοκοινωνική τους προσαρμογή είναι εκείνα που απειλούνται από τη συνύπαρξη παραγόντων επικινδυνότητας οι οποίοι αντιδρούν συσσωρευτικά (Sameroff, Gutman, & Peck, 2003). Επίσης, όσο μεγαλύτερο χρονικό διάστημα εκτίθεται ένα παιδί σε συνθήκες υψηλού κινδύνου, τόσο πιο πιθανό είναι να διαταραχθούν σημαντικές αναπτυξιακές διεργασίες καθώς και η συμπεριφορά του. Αυτό σημαίνει ότι οι δράσεις θα πρέπει να είναι πολυδιάστατες ώστε να αναπτυχθεί ένα προστατευτικό πλαίσιο που θα αυξάνει τις πιθανότητες για την επιτυχή προσαρμογή του παιδιού (Masten & Motti-Stefanidi, 2009. Μόττη-Στεφανίδη, 2006).

Σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης, η προώθηση ενημερωτικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων για γονείς και οικογένειες στην κοινότητα σχετικά με το γάμο, το στρες του χωρισμού, τους παράγοντες επικινδυνότητας και τους προστατευτικούς παράγοντες για τα παιδιά, κρίνεται χρήσιμη (Burke et al., 2007). Τέτοια προγράμματα είναι δυνατό να εφαρμοστούν στα πλαίσια των σχολών γονέων ή σε προγράμματα διαρκούς εκπαίδευσης ενηλίκων.

Οι πολυδιάστατες δράσεις δευτερογενούς πρόληψης στοχεύουν:

α) στο άμεσο οικογενειακό περιβάλλον για την ενδυνάμωση των συναισθηματικού δεσμού γονέα- παιδιού και την εκπαίδευση των γονέων σε κατάλληλους τρόπους ανατροφής,

β) στην υποστήριξη του σχολείου ενισχύοντας τη σχέση δασκάλου-παιδιού και
γ) στην ανάπτυξη και διατήρηση τυπικών και άτυπων δικτύων κοινωνικών συστημάτων όπως είναι η στήριξη σε επίπεδο γειτονιάς και οι επισκέψεις ή/και παρεμβάσεις στο σπίτι (Luthar & Zelazo, 2003).

Για να είναι εφικτές και αποτελεσματικές τέτοιες παρεμβάσεις είναι απαραίτητο να έχουν ικανοποιηθεί οι βασικές ανάγκες επιβίωσης. Η αύξηση του ελάχιστου μισθού και των επιδομάτων σε χαμηλόμισθους γονείς που θα ενισχύσουν την οικονομική στήριξη του παιδιού, η ενίσχυση των ευκαιριών απασχόλησης, τα ευέλικτα ωράρια εργασίας και οι δομές φύλαξης των παιδιών (Κικίλιας και συν., 2007) αποτελούν σημαντικούς στόχους η επίτευξη των οποίων καθρεφτίζει επιτυχείς πολιτικές.

Σε επίπεδο τριτογενούς πρόληψης, σε κάποιες χώρες υπάρχουν εξειδικευμένα προγράμματα παρέμβασης και κρατικές συμβουλευτικές υπηρεσίες που απευθύνονται αποκλειστικά στους διαζευγμένους γονείς και στα παιδιά τους. Πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα σε χωρισμένους γονείς και προγράμματα παιδιών σε υποχρεωτική ή προαιρετική βάση. Οι γονείς υποστηρίζονται ώστε να καταπολεμήσουν το άγχος και τις μεταβολές που συνοδεύουν το διαζύγιο, να έχουν άμεση επικοινωνία μεταξύ τους και να βοηθούν τα παιδιά ώστε να αντιληφθούν τους λόγους του διαζυγίου. Η υποστήριξη των γονέων μπορεί, επίσης, να περιλαμβάνει συνεργασία με τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας, στενούς φίλους και άτομα ή ομάδες στην κοινότητα για την εποπτεία των παιδιών τους (Chen & George, 2005. Douglas, 2006). Μια μορφή παρέμβασης που εφαρμόζεται στους γονείς τα τελευταία χρόνια είναι η οικογενειακή διαμεσολάβηση (divorce mediation). Αφορά σε μια χρονικά καθορισμένη και στοχευμένη διεργασία κατά την οποία οι γονείς που

πρόκειται ή έχουν πάρει διαζύγιο προσπαθούν να επιτύχουν μια κοινά αποδεκτή συμφωνία. Η συμφωνία αυτή αφορά σε θέματα των παιδιών με τη μεσολάβηση ενός ουδέτερου ατόμου το οποίο, συνήθως, είναι επαγγελματίας ψυχικής υγείας. Η παρέμβαση αυτή είναι ιδιαίτερα βοηθητική για τους γονείς που δεν μπορούν εύκολα να συνεννοηθούν, λόγω των συχνών και έντονων συγκρούσεων στη μεταξύ τους σχέση, κατά τη διάρκεια και μετά το διαζύγιο (Douglas, 2006. Emery, Sbarra, & Grover, 2005).

Στο σχολείο, οι εκπαιδευτικοί ή οι σχολικοί σύμβουλοι μπορούν να ενθαρρύνουν ομαδικές υποστηρικτικές δραστηριότητες που ανακουφίζουν την αίσθηση μοναξιάς των παιδιών που αντιμετωπίζουν το διαζύγιο των γονέων και να ενισχύουν τη συντροφιά των συνομηλίκων. Χρειάζεται να καλλιεργείται ένα υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον με στόχο την ενθάρρυνση θετικών σχέσεων με τους εκπαιδευτικούς-μέντορες και την αξιοποίηση ευκαιριών για την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων στο παιδί. Τα παραπάνω ερεθίσματα τονώνουν το αίσθημα αυτό αποτελεσματικότητας και τη θεμελίωση ενός συστήματος αμοιβών που ενισχύει την κινητοποίηση για επίτευξη στόχων.

ΜΕΡΟΣ Β' ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

6.1 Σκοπός έρευνας

Βασικός σκοπός της ερευνητικής μελέτης ήταν η διερεύνηση των στάσεων και αντιλήψεων πολιτών των Ιωαννίνων σχετικά με την προσαρμογή των παιδιών μετά το χωρισμό των γονέων τους, τις δυσκολίες των διαζευγμένων μητέρων και το ρόλο των «σημαντικών άλλων» στην προσαρμογή των παιδιών χωρισμένων γονέων.

6.2 Μεθοδολογία έρευνας

Ως μέσο συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο είναι δομημένο με ερωτήσεις τόσο κλειστού τύπου κατά κύριο λόγο.

Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου:

- Παρέχεται για στατιστική ανάλυση και ανίχνευση.
- Είναι προσβάσιμο ώστε να καλυφθεί ένα ευρύ φάσμα απόψεων.
- Είναι σύντομες και συνήθως είναι κατανοητές ώστε να δίνουν απαντήσεις

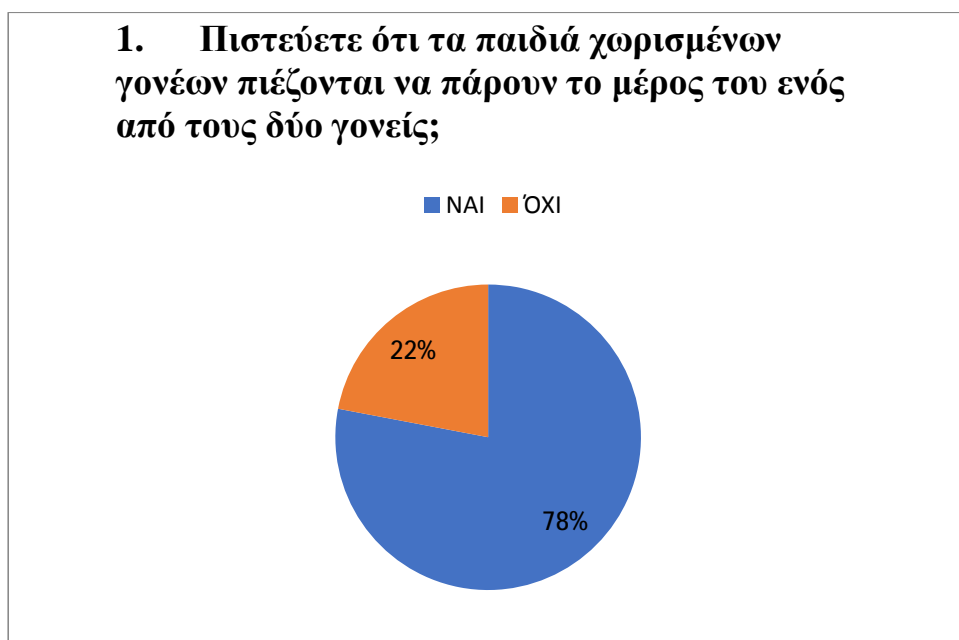
εύκολες για κωδικοποίηση.

Η διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου είχε ως χρονικό όριο τα 30λεπτά. Το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο, το οποίο επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας, είναι ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο, το οποίο απευθυνόταν σε πολίτες. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε την περίοδο Ιούλιο 2017. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν στο κέντρο των Ιωαννίνων και απαντήθηκαν από 100 πολίτες που ζουν στην πόλη.

Αφού συμπληρώθηκαν τα ερωτηματολόγια, κωδικοποιήθηκαν οι απαντήσεις και περάστηκαν σε SPSS με σκοπό να προκύψουν τα ποσοστά. Στη συνέχεια προέκυψαν τα πινακάκια και τα διαγράμματα τα οποία παρατίθενται παρακάτω και σχολιάζονται για την άμεση κατανόηση μέσω αριθμητικών δεδομένων των όσων προέκυψαν από την έρευνα.

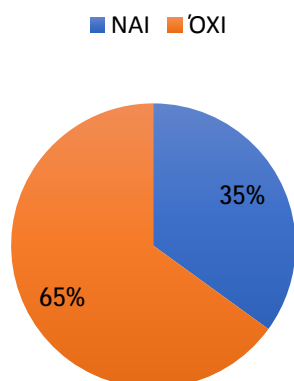
6.3 Αποτελέσματα έρευνας

Μετά την κωδικοποίηση των απαντήσεων, στη συνέχεια θα σας παρουσιάσουμε τα ευρήματα της έρευνας σύμφωνα με το αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε από εμάς ώστε να υλοποιηθεί η έρευνα.

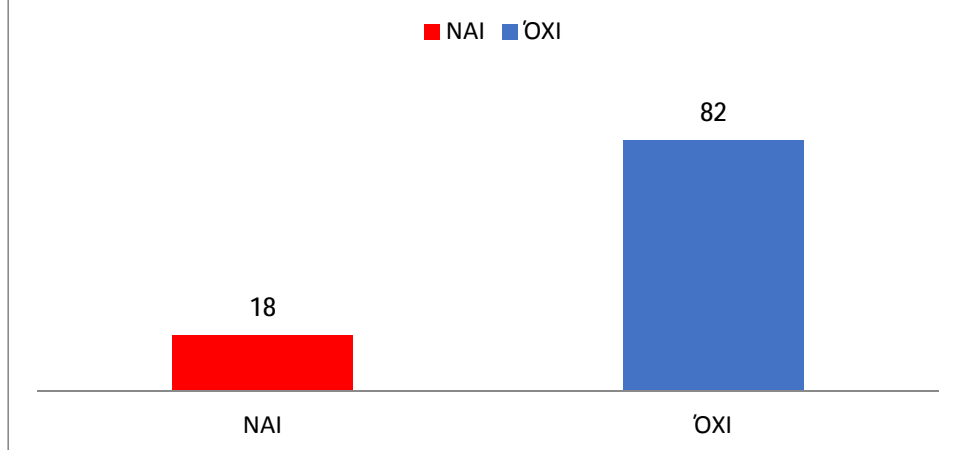
Στο παραπάνω γράφημα παρατηρούμε ότι μεγάλο μέρος των ερωτηθέντων (78%) πιστεύει ότι τα παιδιά πιέζονται να πάρουν συνήθως το μέρος του ενός γονέα ενώ το ποσοστό των 22% θεωρεί ότι τους είναι εύκολο να διαλέξουν «στρατόπεδο» στις διαμάχες.

2. Θεωρείτε πως είναι σε θέση να κατανοούν καλύτερα τις δυσκολίες των μεγάλων;

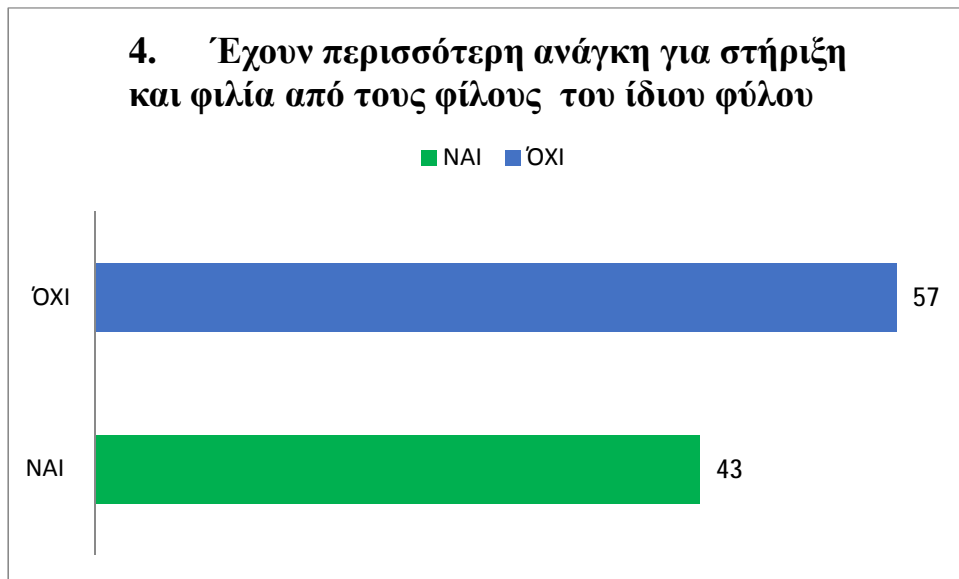
Στην ερώτηση εάν πιστεύουν ότι τα παιδιά χωρισμένων γονέων είναι σε θέση να κατανοούν καλύτερα τα εμπόδια, το ποσοστό των 65% απάντησε πως δε συμβαίνει αυτό και ένα ικανοποιητικό μέρος (35%) δήλωσε ότι τα παιδιά κατανοούν καλύτερα τα προβλήματα.

3. Πιστεύετε ότι αντιμετωπίζουν τις δύσκολες καταστάσεις με επιτυχία;

Αξίζει να αναφέρουμε ότι στο παραπάνω γράφημα αναγράφεται ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό (82%) που πιστεύει πως τα παιδιά χωρισμένων γονέων δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δύσκολες καταστάσεις. Από την άλλη, το 18% πιστεύει ότι

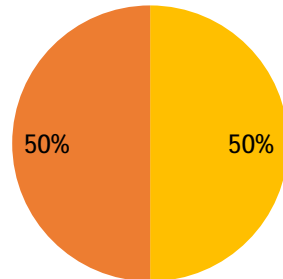
υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που να μπορούν με ευκολία να διαχειρίζονται τα προβλήματα.

Στην ερώτηση εάν τα παιδιά χρειάζονται τη στήριξη και τη φιλία από άτομα του ίδιου φύλου παρατηρούμε ότι τα ποσοστά δεν απέχουν και πολύ μεταξύ τους. Το 57% ανέφερε ότι τα παιδιά αυτά χρειάζονται τη στήριξη και τη φιλία αλλά χωρίς να παίζει βασικό ρόλο το φύλο του ατόμου, ενώ το 43% απάντησε πως μόνο από άτομα του ίδιου φύλου έχουν περισσότερη ανάγκη τη στήριξη.

5. Πιστεύετε πως διαθέτουν λιγότερους κανόνες και περισσότερη ελευθερία στην οικογένειά τους;

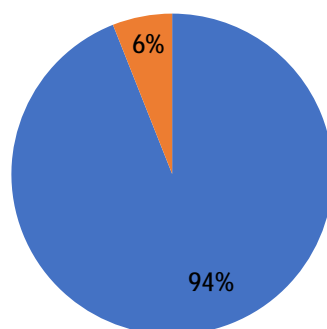
■ ΝΑΙ ■ ΌΧΙ

Όσον αφορά στο αν τα παιδιά χωρισμένων γονέων διαθέτουν λιγότερους κανόνες και περισσότερη ελευθερία μέσα στην οικογένεια, οι απαντήσεις των ερωτηθέντων χωρίστηκαν, όπως βλέπουμε, στη μέση.

6. Θεωρείται πως έχουν δυσκολίες στις σχέσεις τους με τους νέους συντρόφους των γονέων τους;

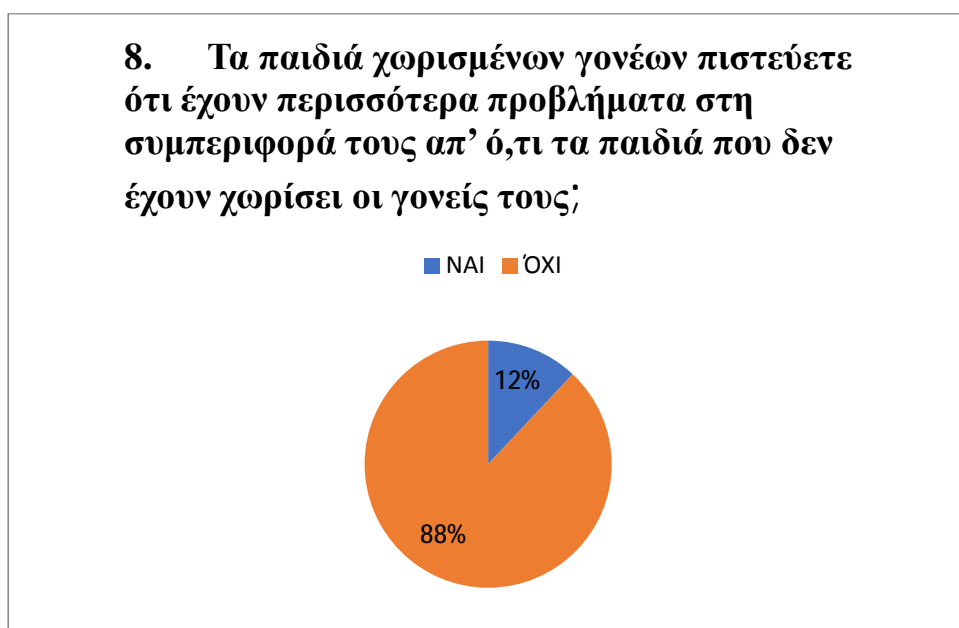
■ ΝΑΙ ■ ΌΧΙ

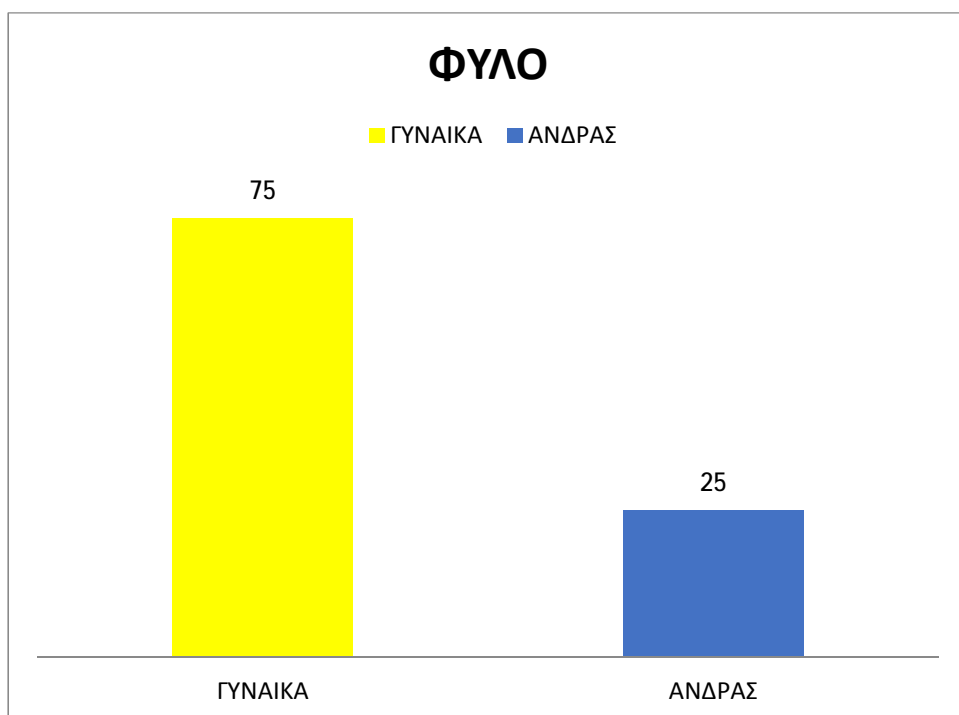
Είναι, επίσης, αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (94%) πιστεύει πως εάν οι γονείς βρουν νέους συντρόφους τα παιδιά θα αντιμετωπίσουν αρκετές δυσκολίες με αυτό, ενώ το 6% διαφωνεί με αυτή την άποψη.

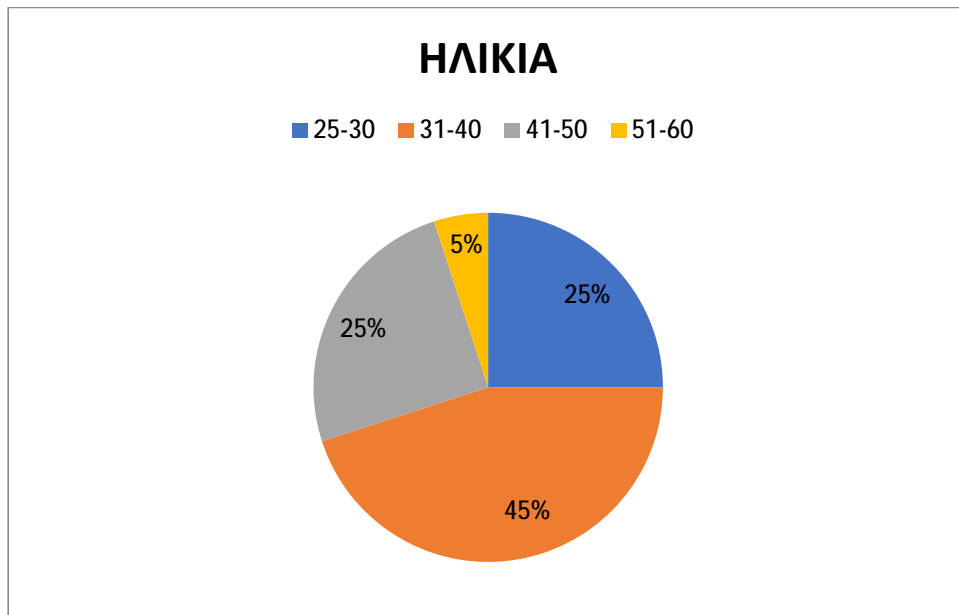
Επιπροσθέτως, οι ερωτηθέντες (74%) συμφωνούν στο ότι μόλις αρχίσουν να παρατηρούνται συνεχείς καβγάδες μέσα στην οικογένεια θα είναι προτιμότερο το ζευγάρι να προχωράει στη λύση του γάμου. Από την άλλη, το 26% πιστεύει ότι οι γονείς θα πρέπει να προσπαθούν και να επιλύουν οποιοδήποτε πρόβλημα προκύπτει.

Τέλος, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως το 88% των ατόμων πιστεύει ότι τα παιδιά που έχουν χωρίσει οι γονείς τους δεν παρουσιάζουν περισσότερα προβλήματα στη συμπεριφορά από ότι τα παιδιά που ο γάμος των γονέων τους βρίσκεται ακόμα σε ισχύ και το 12% πιστεύει ότι τα παιδιά χωρισμένων γονέων αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα με τη συμπεριφορά τους.

Στο γράφημα του φύλου παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος (75%) ήταν γυναίκες, ενώ το 25% αποτελούνταν από άνδρες.

Εν κατακλείδι, σχετικά με την ηλικία το 45% απαρτιζόταν από άτομα ηλικίας 31-40 ετών, το 25% από 41-50 ετών, το υπόλοιπο 25% από 25-30 ετών και ένα μικρό ποσοστό (5%) από άτομα ηλικίας 51-60 ετών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Προσπαθήσαμε μέσα από αυτήν την εργασία να δείξουμε ότι το διαζύγιο μπορεί να αλλάξει τη ζωή ενός ζευγαριού, τόσο προς το καλό όσο και προς το κακό. Είναι μία διαδικασία που δεν έχει τέλος και θα χρειαστεί οι γονείς να την αντιμετωπίζουν ακόμα και αν περάσουν πολλά χρόνια μετά την ενηλικίωση των παιδιών τους.

Η έκδοση ενός διαζυγίου είναι μόνο το πρώτο βήμα. Το διαζύγιο δεν είναι εύκολο για κανέναν και μία νέα αρχή πρέπει να γίνει μόλις εκδοθεί η απόφαση. Οι γονείς οφείλουν να αντιμετωπίσουν τη νέα αυτή κατάσταση με θάρρος και γνώση για να μην δημιουργήσουν νέα προβλήματα.

Έχουμε προτείνει πολλούς τρόπους για ένα επιτυχημένο διαζύγιο, οι οποίοι θα έχουν ως αποτέλεσμα την εκκίνηση μια νέας ζωής. Οι γονείς σταδιακά αλλάζουν και αποκτούν δύναμη και σοφία, παρόλο που η μητρότητα ή η πατρότητα αντίστοιχα αποκτά έναν δυσκολότερο ρόλο.

Τα παιδιά διαθέτουν ένα ισχυρό όπλο την παρατηρητικότητα τους. Έχουν τα μάτια τους στραμμένα πάνω στους γονείς τους και παρουσιάζουν την ανάγκη για συνεχή καθοδήγηση εφόσον έχουν κλονιστεί από το διαζύγιο καθώς έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στις ανθρώπινες σχέσεις. Είναι σημαντικό οι γονείς να τονίζουν ότι η αγάπη μπορεί να κρατήσει για πάντα και πως οι ίδιοι θα στέκονται πάντα στο πλευρό των παιδιών τους. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε πόσο σπουδαίο είναι να διδάξουμε στα παιδιά να έχουν κουράγιο για να ξεκινούν από την αρχή, να διορθώνουν τα λάθη τους και να συγχωρούν. Δε θα αργήσει η μέρα που τα παιδιά θα εκτιμήσουν όσα οι γονείς τους έχουν προσφέρει.

Πρότυπο όλων των παιδιών αποτελούν οι γονείς τους. Γι' αυτό χρειάζεται ακόμη να τα διδάξουμε ότι ένα διαζύγιο δεν αποτελεί ένα τυχαίο γεγονός αλλά είναι αποτέλεσμα ανθρώπινων πράξεων και πιο συγκεκριμένα ανθρώπινων λαθών, τα οποία κάλλιστα μπορούν να αποφευχθούν. Τέλος, χρειάζονται μία ψήφο εμπιστοσύνης από τους γονείς τους για να αποκτήσουν ελπίδα για το μέλλον τους και για την εξέλιξη του σε ένα υγιές και αισιόδοξο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

1. Αρχοντόγλου Αναστασία, (2005), Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο. Ελένη Κυριακίδη Αφοί
2. Ζάχαρης Δημήτριος Γ., (2004), Ψυχολογία της παιδικής και εφηβικής ηλικίας.Ατραπός
3. Θάνος Ασκητής: «Έρευνα για το διαζύγιο του Ινστιτούτου Ψυχικής και Σεξουαλικής
4. Διδακτορική διατριβή για το Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Αιγαίου με θέμα: «Οι επιπτώσεις του διαζυγίου στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών 8-12 ετών».σελ41
5. Μπαμπάλης, Θ. (2003) Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών. Ψυχοκοινωνική προσαρμογή στην οικογένεια και το σχολείο. Σύγκριση με μαθητές από πυρηνικές οικογένειες. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή ανθρωπιστικών επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού.
6. Χατζηχρήστου Χρυσή Γ., (1999) « Ο χωρισμός των γονέων, το διαζύγιο και τα παιδιά » Ελληνικά Γράμματα

Ξενογλώσση βιβλιογραφία

1. Giddens Antony, (2002), Sociology, Gudenberg, Athens
2. Angarne-Lindberg, Wadsby, & Bertero, (2009), Young adult with childhood experience of divorce .disappointment and contentment.
3. Joynal of Divorce and Remarriage. 50, 172 Adolescents' experience in divorced homes. Child development, 62, 1008-1029
4. De Lucia – Waack J. L. & Gerrity D.A. (2001) Effective children of divorce groups for elementary school children. The Family Journal.
5. D' Onofrio,B.M. & Lahey, B.B. (2010), Biosocial influences on family: A decade review. Journal of Marriage and Family, 72, 762-782
6. Kelly, J. B. (2000) Children's adjustment in Conflicted Marriage and Divorce.
7. A Decade Review of Research. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry. 39, 963-973
8. Nunes-Costa R.A. , Lamela D.J. , & Figueiredo,B.F. (2009). Psychosocial adjustment and physical health in children of divorce. J Pediatr (Rio J) 85(5): 385-396
9. Wallerstein, J.S. & Lewis, J. (1998). The long-term impact of divorce on children: A first report from a 25-year study. Family and Conciliation Courts Review. 36, 368-383.
10. White, L.K. (1990). Determinants of divorce: A review of research in the eighties.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Υγείας». (14/11/2014) <http://medicaltime.gr>
- Χαριστούλη Αργύρη: «Η συμπεριφορά του εφήβου». (03/07/2014)
<http://schoolpress.sch.gr>
- Μαρία Φραγκινικολάκη: «Η θεωρία της Προσκόλλησης (Attachment Theory) του John Bowlby. (10/10/2010) <http://skepsy.com/2010/10/10/proskolisi>
- Κ. Καφέτσιος: «Ενεργά μοντέλα δεσμού ενηλίκων και ψυχική υγεία: Επισκόπηση της περιοχής και προτάσεις για κλινική έρευνα». <http://www.encephalos.gr/full/40-1-04g.htm>
- Η διαμόρφωση ταυτότητας στην εφηβεία – «Ποιος είμαι; Τι είμαι; Πού πάω;» (<http://www.parentshelp.gr>)
- Παναγιώτης Ν. Καρδαράς: «Εφηβεία και φτώχεια». <http://www.anoixtiagalialia.gr/index.php/grafeio-typou/arthrografia/item/48-efiveia-kaiftoxeia>
- Τουντούρη Σοφία: «Αύξηση στα διαζύγια λόγω οικονομικής κρίσης». (16/04/2010) <http://tountouri.blogspot.gr/2010/04/blog-post.html>
- Ευστράτιος Παπάνης: «Διαζύγιο και οικονομική κρίση». (01/10/2010) <http://my.aegean.gr/web/article3021.html>
- Νικολοπούλου Ζάχου Κατερίνα. « Διαζύγιο. Επιπτώσεις σε παιδιά και εφήβους». http://www.psixologikosfaros.gr/article_det.asp?artid=65
- Posted by positivus. (06/01/2013) «Γιατί έρχεται γρήγορα η απογοήτευση και ο χωρισμός» <http://sciencearchives.wordpress.com>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Το ερωτηματολόγιο αυτό αποτελεί μέρος της πτυχιακής μας εργασίας στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.) Δυτικής Ελλάδας. Σας διαβεβαιώνουμε ότι τα στοιχεία του ερωτηματολογίου θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για στατιστική ανάλυση και τα προσωπικά σας στοιχεία θα παραμείνουν απόλυτα εμπιστευτικά. Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων!

1. Πιστεύετε ότι τα παιδιά χωρισμένων γονέων κλίνονται να πάρουν το μέρος του ενός από τους δύο γονείς;
Ναι
Όχι
2. Θεωρείτε πως είναι σε θέση να κατανοούν καλύτερα τις δυσκολίες των μεγάλων;
Ναι
Όχι
3. Πιστεύετε ότι αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες καταστάσης με επιτυχία;
Ναι
Όχι
4. Έχουν περισσότερη ανάγκη για στήριξη και φιλία από τους φίλους του ίδιου φύλου
Ναι
Όχι

5. Πιστεύετε πως διαθέτουν λιγότερους κανόνες και περισσότερη ελευθερία στην οικογένειά τους;
Ναι
Όχι
6. Θεωρείται πως έχουν δυσκολίες στις σχέσεις τους με τους νέους συντρόφους των γονέων τους;
Ναι
Όχι
7. Πιστεύετε ότι είναι καλύτερο για τα παιδιά οι γονείς να χωρίσουν όταν υπάρχουν συνεχείς καβγάδες και διαφωνίες μεταξύ τους;
Ναι
Όχι
8. Τα παιδιά χωρισμένων γονέων πιστεύετε ότι έχουν περισσότερα προβλήματα στη συμπεριφορά τους απ' ό,τι τα παιδιά που δεν έχουν χωρίσει οι γονείς τους;
Ναι
Όχι

ΦΥΛΟ

Γυναίκα

Ανδρας

ΗΛΙΚΙΑ

25-30

31-40

41-50

51-60